

Πρωλοσφορία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ.
ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

Σὲ τοῦτο τὸ φυλλάδιο ΠΕΝΤΕ νέα πρωτότυπα

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

Τὰ «Σταράτα» μας

«Μονοφωνία καὶ πολυφωνία στὴν Ἰταλία» μελέτη ΑἴΜ. ΡΙΑΔΗ.

«Ἡ πρώτη μέρα τοῦ φθινόπωρου», ποίημα Θ. ΠΙΕΡΙΔΗ.

«Ὁ νέος τοῦ μεσαίου πατώματος», ποίημα ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ ΓΑΛΑΝΑΚΗ.

«Τὸ σαράκι τῆς ἀνθρωπότητος», διήγημα ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ.

«Ἐνα παιδί χωρὶς πατέρα», διήγημα ΑΓΓΕΛΟΥ ΔΟΞΑ.

«Ἄνοιξη!», διήγημα ΓΙΑΝΝΗ ΧΑΤΖΗΑΝΤΡΕΑ.

«Ὁ ἀχὸς τῶν περασμένων», διήγημα ΛΙΑΣ ΠΡΙΟΝΙΣΤΗ.

«Γιατὶ δὲν ἔγινα φονιάς», διήγημα ΙΡΙΔΑΣ ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΥ.

Ἡ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ: Λογοτεχνία Φ. Γ. καὶ ΜΑΡΙΕΤΤΑΣ ΜΙΝΩΤΟΥ, ζωγραφικὴ Φ. Γ. καὶ θέατρο ΑΓΓΕΛΟΥ ΔΟΞΑ. Καινούργιες ἐκδόσεις.—Ἡ ἀλληλογραφία μας.

ΕΙΚΟΝΑ: Ζωγραφιὰ ΔΙΑΜΑΝΤΗ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ.

1930
10

“ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ,,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ (ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΜΟΥΣΟΥΡΗΣ)
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ, ΑΡ. 59.

ΕΓΓΡΑΦΗ προπληρωμένη για ένα χρόνο: στην Ελλάδα δραχμές 60, στο εξωτερικό 10 σελλίνια ή 3 δολάρια. Τα χρήματα πρέπει να στέλνονται μ' έπιταγή στ' όνομα του κ. Σπύρου Ν. Μουσουρή.

ΚΑΘΕ ΦΥΛΛΑΔΙΟ στην Ελλάδα δραχ. 5, στο εξωτερικό 1 σελλίνο ή 20 σέντς.

ΓΙΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ ιδιαίτερες συμφωνίες.

ΚΑΝΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ή φωτογραφία δέν επιστρέφεται.

“PROTOPORIA,,

(ANTAUENIRO)

Revue por la Belarto kaj la Beletristiko. Ghi estas eldonata en Ateno chiumonate.

Direktoro kaj Administranto: Fotos Jofilis (Spiro N. Musuris). Oficejo: Fexi No. 59.

Enskribo antaupagenda por unu jaro: Grekujo Drahmoj 60. Alilande 10 shilingoj au 3 Us. Dol. La abonmono devas esti sendata je la nomo de S-ro Spiro Musuris. Chiu ekzem- plero: En Grekujo Dr. 5. En eksterlando 1 Shil. au Us. Dol. 0,20. Por reklamoj apartaj kondicho- j.

“PROTOPORIA,,

(VANGUARD)

A Review for Arts and Literature

Published monthly by: Spyros N. Moussouris, Fexi 59. Athens, Greece.

FOTOS YOFYLLIS, Editor and Owner.

Copyright 1929 by «Protoporia Review» of Athens, Greece. All rights reserved under terms of the Fourth International Convention of Artistic and Literary Copyright. 5 Drachme (1 Sh. or 20 Cents) a copy; subscription price, Greece 60 Drachmes a year; Foreign \$ 3.00 or £ 0.10.0. All subscriptions are payable in advance. Special arrangements for advertisements.

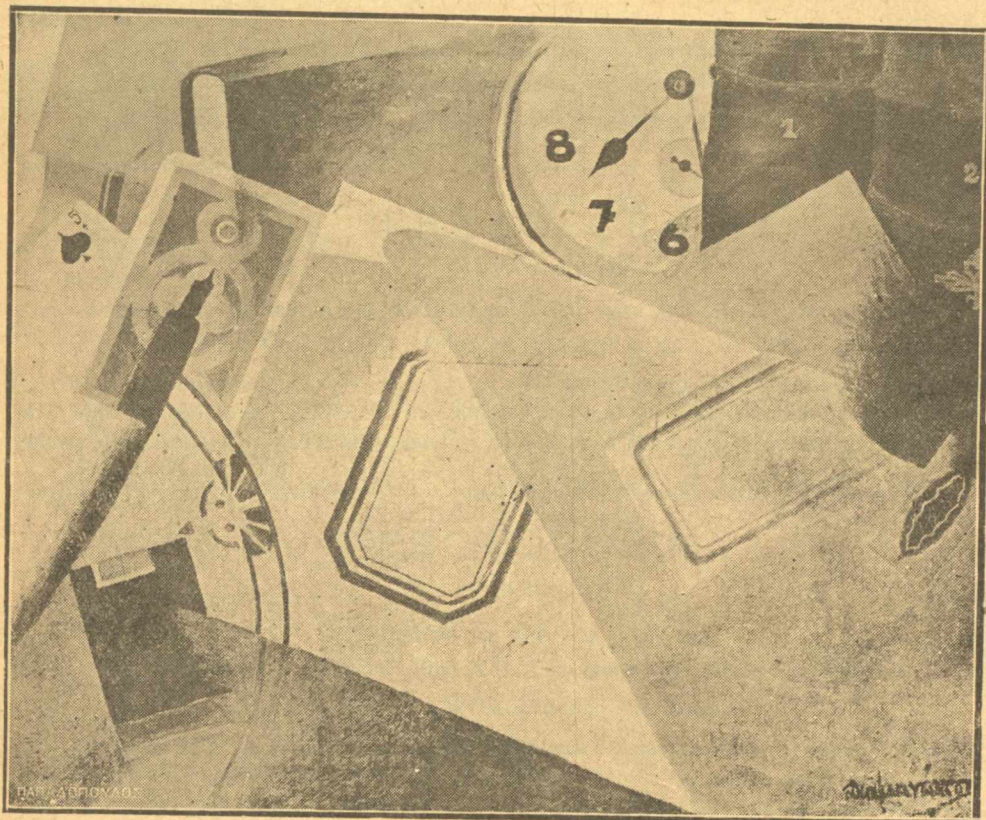
“PROTOPORIA,,

(AVANT GARDE)

Revue mensuelle d'art et litterature paraissant à Athènes. Directeur et propriétaire: Fotos Yofyllis (Spiros N. Moussouris). Rédaction et Administration: Passage Fexis No. 59.

Prix d'abonnement (payé d'avance) pour une année: Grèce 60 Drs., étranger 10 shillings ou 3 dollars. On s'abonne au bureau de la revue par mandat postal ou chèque au nom du Mr Spiros N. Moussouris. Prix du numero 5 Drs. en Grèce et 1 shilling ou 20 cents pour l'étranger.

Pour les annonces conditions spéciales.

ΔΙΑΜΑΝΘΗ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ: ΖΩΓΡΑΦΙΑ

Γιαράζα

Μπράβο στο Συνέδριο τών Διευθυντῶν Διδασκαλείων! Τὸ συγχαίρουμε καὶ τὸ φχαριστοῦμε. Ἡ μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, πὸς μὲ τὴ δημοτικὴ καὶ μονάχα μ' αὐτὴ μποροῦν νὰ μορφωθοῦν πραγματικὰ τὰ παιδιά μας ἔλαμψε γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα μὲ τὸν ἐπισημότερο τρόπο. Ὅλοι μαζί οἱ ἐξαιρετικὰ μορφωμένοι διευθυντῆς τῶν Διδασκαλείων μας βροντοφώναξαν, κατόπι ἀπὸ τὶς μελέτες τους καὶ τὴν πείρα τους, πὸς ἡ καθαρεύουσα εἶναι ἡ ἀφορμὴ τῆς σημερινῆς ἀγραμματοσύνης. Σὰν ἀληθινὰ σοφοὶ ἐπιστήμονες ποὺ εἶνε, δὲν φοβηθήκανε τὴν Ἀλήθεια καὶ στήσανε τὰ θεμέλια ἀπὸ τὸ πρόγραμμά τους ἀπάνω σ' αὐτή. Ἐννοεῖται πὸς ἀρχισαν πάλι νὰ σκούζον σὲ μερικὲς ἐφημερίδες ὅσοι ἔχονε μεσάνυχτα ἀπὸ τέτοια ζητήματα. Σαχλαμαρίσανε ἀνόητα σὲ ὀλόκληρες στήλες, γιὰ νὰ ποῦνε, ὅσ' ἀπάνω-κάτω ἐκοπανοῦσε ὁ μακαρίτης ὁ Μιστριώτης ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια. Μὰ ὁ ἄξιος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Παπανδρέου τοὺς βούλωσε τὸ στόμα. Ἐκαθάρισε πὸς οἱ δασκάλοι χρειάζονται καὶ τὴν ἀρχαία γλῶσσα γιὰ τὴν ἀτομικὴ τους μόρφωση καὶ τὰ καθαρευουσιάνικα γιὰ νὰ τὰ βγάζουνε πέρα μὲ τὴν κρατικὴ γραφειοκρατία, μὰ πὸς μονάχα ἡ δημοτικὴ εἶναι ἡ γλῶσσα μας καὶ πὸς **μονάχα μ' αὐτὴ πρέπει νὰ μορφώνονται τὰ παιδιά μας.** Εἶναι ἀληθινὰ εὐχάριστο πὸς ξεροζώνεται τελειωτικὰ κάθε σκουριασμένη γλωσσικὴ πρόληψη ἀπὸ τὰ σκολεῖά μας.

Απὸ τὶς 12 ὡς τὶς 18 τοῦ Ὀκτώβρη θὰ γένη στὴν Ἀθήνα τὸ «**Διεθνὲς Συνέδριο Βυζαντινῶν Σπουδῶν**». Κι' ἄλλη φορὰ τὸ εἶπαμε πὸς, ὅσο κ' ἂν κοιτάζουμε μπροστὰ, πρὸς τὴν αὐριανὴ τέχνη, πάντα ξέρομε νὰ παίρνουμε καὶ τοὺς καρποὺς ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν περασμένων. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ μᾶς ἐνδιαφέρη καὶ τὸ Βυζαντινὸ αὐτὸ Συνέδριο, ποὺ σ' αὐτὸ θὰ λάβουν μέρος πολλὲς κορυφῆς τῆς Βυζαντινολογίας. Στὸ Συνέδριο αὐτὸ θὰ μελετηθοῦν καὶ θὰ ἐξεταστοῦν θέματα σχετικὰ μὲ τὴ φιλολογία, ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία. Ἀπὸ τὴ φιλολογία δηλ. ἡ μεσαιωνικὴ καὶ νεώτερη ἑλληνικὴ φιλολογία, μὰ καὶ κείνη τῶν Σλαύων καὶ τῶν Φράγκων, τῶν ἴδιων ἐποχῶν. Ἀπὸ τὴν ἱστορία διάφορα θέματα. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογία θὰ ἐξεταστοῦν τὰ ζητήματα τοῦ ἑξακολουθήματος τῆς κλασσικῆς τέχνης μέσα στὴ χριστιανικὴ, τοῦ σχηματισμοῦ τῆς προϊτιφ Χριστιανικῆς Τέχνης κ' ἔπειτα τῆς Βυζαντινῆς καὶ Ὁρθόδοξης μετὰ τὸ πάρομο τῆς Πόλης. Θὰ μελετηθοῦν ἀκόμα ἡ σιγίλλογραφία, νομισματολογία, ἐραλντικὴ, ἐπιγραφικὴ, παλαιογραφία καὶ ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ. Θάχη λοιπὸν **μεγάλῃ καλλιτεχνικῇ καὶ λογοτεχνικῇ σημασίᾳ** τὸ συνέδριο αὐτό.

**

Δημοσιεύουμε σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο ἕνα γράμμα τῆς Κας Μινώτου, ποὺ περιγράφει πὸς γένεται στὴν Ἰταλία ἡ γιορτὴ

τοῦ βιβλίου, πού ἔχει σκοπὸ νὰ ξυπνήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου γιὰ τὰ λογοτεχνικά βιβλία. Ὅμοιες γιορτὲς τοῦ βιβλίου γέγονται καὶ στὸ Παρίσι. Κι' ὅμως ἔμελλε ἀκόμη δὲν κουνήθηκαμε. Ἄν ρωτήσῃ κανένας στὰ βιβλιοπωλεία, θὰ μάθῃ πὼς κάψανε πιά τελειωτικά νὰ πουλᾶνε λογοτεχνικά βιβλία. Ὁ τόπος μας λοιπὸν **περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τέτοιες προπαγανδιστικὲς γιορτὲς**. Τί λέει ὁ κ. Παπανδρέου, ἢ «Ἐνωσὴ Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» καὶ οἱ ἄλλοι ἀρμόδιοι;

**

Στὸ παραπάνω ζήτημα δὲν ἀνακατέψαμε καθόλου καὶ τὸν κ. Δήμαρχο Ἀθηναίων, πού ὅμως θάπρεπε ἀπὸ τοὺς πρώτους νὰ φρόντιζε γιὰ μιὰ τέτοια γιορτή. Δὲν τολμᾶμε νὰ προσμένουμε τίποτα καλὸ γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ βιβλίου ἀπὸ τὸν κ. Σ. Μερκούρη, πού ἀποφάσισε νὰ κάμῃ Δημοτικὴ βιβλιοθήκη **ἀρπαζόντας τὰ βιβλία τζάμπα ἀπὸ τοὺς ἐκδότες μὲ ἀδικώτατο δημοτικὸ νόμο**. Καὶ πότε σκέφτηκε νὰν τὸ κάμῃ αὐτὸ ὁ κ. Μερκούρης; Τώρα, δηλ. τὴ στιγμὴ πού **οἱ ἐκδότες περνοῦν τὴ χειρότερη οἰκονομικὴ κρίση, ἐνῶ ὁ Δήμος Ἀθηναίων ξοδεύει ἐκατομμύρια γιὰ ἔργα καὶ θέσεις ἐξαιρετικῆς πολυτέλειας**.

**

Φίλος μας ἀπὸ τὴν Κάτω Μακρονουῦ τοῦ Μισολογγίου μᾶς γράφει περίεργα πράγματα, γιὰ τὰ φυλλάδια τῆς **«Πρωτοπορίας»** πού φτάνουν ὡς ἐκεῖ. Ἔνα φυλλάδιό μας κατασχέθηκε ἀπὸ ἓνα χωροφύλακα ἀνάμεσα στὰ βιβλία κάποιου τελειόφοιτου τοῦ γυμνασίου καὶ ἓνα ἄλλο στὰ χέρια ἐνὸς δασκάλου συνδρομητῆ μας, ἀπὸ ἓνα νοματάρχῃ, πού κουβάλησε μάλιστα τὸ συνδρομητῆ μας καὶ στὴν Ἀστυνομία! Ζέρουμε πὼς, στὰ μικρὰ μέρη, οἱ περισσότεροι ἀστυνομικοὶ **εἶναι ἀγράμματοι**. Μὰ πρέπει νὰ ὀδηγηθοῦν νὰ μὴν ἐνεργοῦν τίποτα πρὶν ρωτήσθουν καὶ κανέναν πού νὰ ξέρῃ γραφῆ καὶ ἀνάγνωσι. Γιατί, ἂν οἱ ἀστυνομικοὶ τῆς Κάτω Μακρονουῦς ἤξεραν ἀνάγνωσι, θὰ καταλάβαιναν πὼς τὴν **«Πρωτοπορία»** δὲν μποροῦν νὰ τὴν κα-

ταδιώξουν γιὰ τίποτα. Φανταζόμαστε πὼς οἱ ἀγράμματοι ἀστυνομικοὶ ἐκάμανε σύγκριση τοῦ περιοδικοῦ μας μὲ τὸ κομμουνιστικὸ περιοδικὸ **«Πρωτοπόροι»**, πού βγαίνει μ' αὐτὸ τὸν τίτλο γιὰ νὰ φέρῃ σύγκριση μὲ τὸ δικό μας, **ἐνῶ δὲν εἶχε καμμιὰ σχέση μὲ μᾶς**. Μάλιστα ἔχουμε τὸ φρόβο πὼς παρόμοια παρεξήγησι θὰ γένη σὲ λίγο καὶ στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης, ὅπου σχεδιάζουν νὰ βγάλουν περιοδικὸ μὲ τίτλο πού μοιάζει τῆς **«Πρωτοπορίας»**. **Τί διάλο! Μῆλι ἔχει ὁ τίτλος μας;**

**

Πάλι ὁ νέος διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν κ. Κ. Δημητριάδης ἔδωκε συνέντευξη καὶ πάλι ἐδήλωσε πὼς θὰ μᾶς φτιάξῃ τέχνη γιατί, ὅπως λέει, ἔχουμε ἐκθέσεις, φιλότεχνους κλπ., «ἀλλὰ τέχνην δὲν ἔχομεν». Κι' ὅμως ἡ ἐκθεση τῆς ομάδας **«Τέχνη»** μᾶς ἔδειξε ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο. ἔχουμε Τέχνη, μὰ δὲν ἔχομε φιλότεχνους ἀγοραστῆς. Ὅσὸσο, οἱ ἀληθινοὶ καλλιτέχνες δὲν δειλιάζουν. Καθὼς μαθαίνουμε, οἱ καλλιτέχνες τῆς ομάδας **«Τέχνη»** **ἐτοιμάζουν νέα ἐκθεση μὲ νέα ἔργα τους**.

**

Ἦρθε πάλι ἀπὸ τὴν Ἀγγλία ὁ λογοτέχνης κ. Α. Πάλλης. Καλοσόρισε. Μὲ χαρὰ τὸν δεχτήκαμε κ' οἱ λογοτέχνες κ' οἱ δημοτικιστῆς. Κ' ἔμελλε μαζί. Γιατί **ἐκτιμᾶμε τὸ ἔργο του**. Κι' ἄς πιστεύῃ πὼς **«ἐφραγκέψαμε»**.

**

Σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο δημοσιεύουμε καὶ **πέντε νέα πρωτότυπα διηγήματα**, ὅπως ὑποσκηθίκαμε. Ἀξίζουν νὰ διαβαστοῦν. Εἶναι διαφορετικὰ μεταξύ τους, μὰ ὅλα **δείχνουν τὴν ὑπαρξὴ σύγχρονης φλέβας**. Μέσα στὴν ξεραῖλα τῆς σημερινῆς λογοτεχνίας μας, πιστεύουμε πὼς κάτι προσφέρουμε μ' αὐτά.

**

Στὸ ἐρχόμενο φυλλάδιο θὰ βάλουμε καὶ τὸ **«Στεφάνι τῆς Μαργαρίτας»** τοῦ Ψυχάρη. Εἶναι τὸ τελευταῖο του καθαρὰ λογοτεχνικὸ ἔργο, χωρὶς ἄλλες σκοπιμότη-

τες καὶ χωρὶς πολεμικῆ. Εἶναι τὸ **λυρικώτερο** ἔργο τοῦ Ψυχάρη μας.

**

Πιστεύουμε, πὼς οἱ φίλοι μας κ' οἱ συνδρομητῆς μας θάτανε ὠραιότερο τὴν ἐκτίμησή τους, γιὰ τὸ περιοδικὸ μας **νὰ**

τὴν ἔκαναν πρακτικώτερη. Ἄπ' ὅλα τὰ σημεῖα δεχόμαστε γραφτῆς καὶ προφορικῆς ἐκτιμήσεις κ' ἐνισχύσεις. Κι' ὅμως θὰ προσμένουμε οἱ φίλοι μας νάγραφαν νέους συνδρομητῆς. Μά, ἀντίθετα, συμβαίνει μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς νὰ μὴν ἔχουν πληρώσει οὔτε τὴ συνδρομὴ τους. Κ' εἶναι Ὀχτώβρης.

ΜΟΝΟΦΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΥΦΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Τὴ στιγμὴ πού ἀρχίζει ὁ διαταγμός, ἡ ἀμφιβολία μέσα στὴν καρδιὰ τῆς εἰδωλολατρίας, ὁ ἄνθρωπος, ὅπως ἦταν φυσικὸ, ἀρχισε νὰ αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του νὰ κλονίζεται ἐπάνω στὸ βάθος τῆς ὑπερφάνειας καὶ τῆς δύναμης καὶ γι' αὐτὸ ἐξήτησε νὰ βρῆ ἓνα νέο ἰδανικὸ. Ἰδανικὸ γλυκύτητας, ὑποταγῆς, ἀλτρονισμού. Τὸ ὠραῖο λοιπὸν αὐτὸ ἰδανικὸ τὸ βρῆκε μέσα στοὺς κόλπους τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ, κατὰ τὴν ἀνύψωσή του αὐτὴν, ὁ ἄνθρωπος ἐδημιούργησε τέχνη πῶς ἐσωτερικῶς, μπροῶντας ν' ἀνταποκριθῆ περισσότερο στὴν ἀνάγκη ἐκείνη τῆς ὑποταγῆς διὰ τῆς ἐλπίδας. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ἀνέβλυσε ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν στὰ καίρια πληγωμένη περηφάνεια, τὸ Ἀμβροσιακὸ λεγόμενον ἄσμα. Αὐτὰ συνέβαιναν κατὰ τὸν δ' μ. Χ. αἰῶνα. Ἀλλὰ ἡ φωνὴ αὐτὴ δὲν ἀκούστηκε μονάχη. Μαζὺ τῆς ὑψώθηκε καὶ μιὰ ἄλλη. Τὸ Γρηγοριανὸ ἄσμα. Καὶ τὸ θαῦμα σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν περίστασι δὲν βρίσκεται στὸ ὅτι τὰ δύο αὐτὰ ἄσματα βασίζονται, μέσα στὴν διαφορετικότητά τους, ἐπάνω στοὺς ἴδιους μὲ τοὺς παλαιούς εἰδωλολάτρης τύπους καὶ τρόπους, μὲ τὸ πῶ, στὶς αὐτῆς ἐπάνω-κάτω εἰδωλολατρικῆς μελωδικῆς γραμμῆς, ἀλλὰ στὸ ὅτι κατορθώνουν νὰ ξεφύγουν ἀπ' τὴ γήϊνή τους αὐτὴ καταγωγὴ καὶ νὰ πετάξουν πολὺ ψηλότερα ἀπ' τὴν εἰδωλολατρεία, ὅπως οἱ Γοτθικοὶ Ναοὶ εἶναι πολὺ ψηλότεροι ἀπὸ τὰ εἰδωλολατρικὰ Τέμπλα.

Κ' ἔτσι μπορούμε νὰ θαυμάσουμε τὴν ἀπλῆ, γελαστὴ καὶ ὑψηλὴ αὐτὴ τέχνη τοῦ ἀνθρώπου, ἔστω καὶ ἂν γιὰ μιὰ στιγμὴ φανταστοῦμε πὼς αὐτὸ δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ

ἓνα εἶδος ἀντίδρασης ψυχικῆς ἐναντίον θεοτήτων καὶ πολιτισμοῦ καὶ προηγουμένης Τέχνης, ἀνεξάρτητα τοῦ ἂν ἐπειδὴ ἔλειπε νέο οἰκοδομικὸ ὕλικό, ἐρησιμοποιοῦθησαν τὰ παλαιὰ μάρμαρα γιὰ βάσεις τῆς.

Ἀσχετα πρὸς ὅλα αὐτά, τὰ δύο ταῦτα ἄσματα ἢ, καλλίτερα θρησκευτικῆς ἀκολουθίας, ἀπέχουν ἔξ ἴσου καὶ ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς ἐποχῆς μὲ τὴ νέα τους διαμόρφωση, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἐκκλησία, μέσα στοὺς τέσσαρες τοίχους τῆς ὁποίας θέλουν πολλοὶ νὰ φαντασθοῦν πὼς γεννήθηκαν. Οἱ δύο αὐτῆς ἀκολουθίες δὲν εἶναι παρὰ τὸ τραγοῦδι μιᾶς οὐλακίρης ἀνθρωπότητος στὸ γλυκοχάραμα τῆς ἀνοιξιᾶτικῆς μέρας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ δὲν γράφηκαν ἐπομένως ὅπως μιὰ ὀρισμένη μουσικὴ πάνω σὲ ὀρισμένους στίχους ἀπὸ ὀρισμένο μουσικὸ. Ὁχι, βέβαια. Μὰ ὅπως σ' ἓνα πατητῆρι χύνουν τὰ σταφύλια τὸ χυμὸ τους, ἔτσι, μέσα σὲ μιὰ ἀληθινότερη πίστη, ξεχύθηκε ἡ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπότητος ὅλης, καὶ μοσκοβόλησε σὲ μιὰ ἀπλῆ μελωδία καὶ ὠραία, ὅπως ὁ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμός ὁ ὑπερκόσμιος, ὁ ἄγνός, ὁ καλός, πού τὴν ἐγέννησε. Ὅλοι τραγουδοῦσανε μαζὺ κι' ἀκούστηκε σὰ νάταν μιὰ καὶ μόνη φωνή. Ἡ φωνὴ τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς μεταμέλειας.

Φυσικὸ λοιπὸν νὰ πάρομε τὰ δύο αὐτὰ ἄσματα σὰ μιὰ μαλακώτερη φωνὴ ἐνὸς οὐλακίρου κόσμου, πού ὑπόσχεται νὰ γίνῃ καλλίτερος, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, ἀρκεῖ πού τὸ ὑπόσχεται, πού πιστεύει σὲ μιὰ καλλίτερη μελλοντικὴ ζωὴ καὶ πού ἔκρινε δρθὸ ν' ἀφήσῃ στὴν ἄκρη μαζὺ μὲ τὴν χυδαία ἀνθρώπινη ὑπερηφάνεια καὶ τὴ χονδρὴ τῆς δύναμης φωνή.

**

“Ας ασχοληθοῦμε τώρα μὲ τὸ Γρηγοριανὸ ἄσμα, γιατί τὸ Ἀμβροσιανό, πῶς πρῶτοτύπο, ἔμεινε ἀπὸ νωρὶς κλεισμένο μέσα στὰ Μεδιόλανα ὡς κτῆμα ὀρισμένου κύκλου ἀνθρώπων, ὅπου ψάλλεται ἀκόμα ὅπως ἦταν. Τὸ γλυκύτατο λοιπὸν Γρηγοριανὸ ἄσμα ἔπαιξε σπουδαιότερο ρόλο στὴ μουσικὴ σταδιοδρομία τοῦ κόσμου. Ἐξαπλώθηκε μαζὺ μὲ τὸ Χριστιανισμὸ καὶ ἐθριάμβευε παντοῦ. Καὶ ὁ θρίαμβὸς του αὐτὸς διάρκεσε αἰῶνες ὀλοκλήρους. Ἄν ὅμως ἐξετάσουμε προσεκτικώτερα τὸν μακροχρόνιο αὐτὸ θρίαμβο, θὰ βροῦμε πὼς κι’ αὐτὸς ἔχει κλεισμένη μέσα του κάποια ἀνικανότητα γιὰ τὸ λόγο, πὺ βρῖσκεται σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς νόμους τῆς ζωῆς, πὺ θέλουνε ἀλλαγὴ, γιατί, ἂν χωρίσουμε τὰ χρόνια τῆς ἐμφάνισης καὶ τῆς ἐξέλιξης τοῦ Γρηγοριανοῦ ἄσματος, πὺ ἦσαν ὁ τέταρτος ἕως τὸ ἕβδομον αἰῶνα, θὰ ἴδοῦμε πὼς, ὡς τὸν δέκατο τρίτον ἀκόμα αἰῶνα, ἐξακολουθοῦσε τὸ ἴδιο ν’ ἀντηχῆ κυρίαρχο ἀκόμα, μὲ σχετικὰ ἐλάχιστες παραλλαγές, μὴ ἀφήνοντας τὸν κόσμον νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ θέλητρά του.

Οἱ ἐπαναλήψεις αὐτὲς ἄς μὴ λάβουν ὡς τόσο τραγικὴ μορφή. Ἄς τὰς θεωρήσουμε ὡς ἓνα χειμωνιάτικο μούδιασμα, πὺ κρύβει ζωὴ καὶ σφρίγος. Γιατί, πρῶτα πρῶτα, μὲς στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος πραγματικὴ ὀπισθοχώρηση δὲν ὑπάρχει. Κ’ ἔπειτα, καλὸν εἶναι, ὅπως λέγει ὁ Ἀνάχαρσις, νὰ παίξῃ κανεὶς καλὴ μουσικὴ, ἔστω καὶ τὴν ἴδια, γιὰ νὰ ἔχῃ μία σοβαρὴ ἑνασχόληση καλὴ. Ἐπίσης, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἡ ἀνάπαυση δὲν εἶναι σκοπός, ἀφοῦ χρησιμεύει ὡς προετοιμασία γιὰ τὴν ἐνέργεια. Ὑπάρχουν ἀρνήσεις βέβαια, ἀλλὰ κάθε τέτοια ἄς θεωρηθῆ ὡς ἓνα εἶδος παραμάζωμα γιὰ τὸ μελλοντικὸ πῆδημα. «Ἐπαναλαμβάνω» θὰ πῆ στερεῶνω. Γιὰ τὸ ἄτομο, στεῖρα καὶ μακροχρόνια ἐπαναλήψη μπορεῖ νὰ καταλήξῃ σὲ ἀποβλάκωση, ἂν καὶ ὅλα αὐτὰ ξεαρτῶνται πολὺ ἀπὸ τὸ εἶδος καὶ τὴν ποιότητα τῶν ἐπαναλαμβανομένων. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ μιὰ ὀλοκλήρη ἀνθρωπότητα παραταμένη μέσα στοὺς αἰῶνες. Ἐδῶ, ἡ ἐπανά-

λήψη πέρνει τὴ μεγάλη σημασία τοῦ σπαρμοῦ.

Κι’ ἄς σημειώσουμε πὼς, στὰ μακρινὰ ἐκεῖνα χρόνια, ἡ μουσικὴ γραφὴ, ὅπως τὴν ἐννοοῦμε ἐμεῖς, δὲν εἶχε ἀκόμα βρεθῆ. Εἶναι ἀλήθεια, πὼς οἱ τότε μουσόφιλοι, μεταχειρίζοντο μιὰν ἀπὸ τὶς πρὸ ἀρχαῖες μουσικὲς γραφές τοῦ κόσμου, πὺ ἐσώζετο στὰ τραγούδια τῶν ὀπαδῶν τῆς Γνώσης, δηλαδή τῶν ἀποκρυφιστῶν. Ἡ γραφὴ ὅμως αὐτὴ ἦτο ἐλλειπὴς πολὺ. Τὴ μουσικὴ αὐτὴ γραφὴ προήγαγε ὡστόσο ὁ πολὺς Βοήθειος, φιλόσοφος καὶ μουσικολόγος, δυστυχῶς χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ τὴν ἀνυψώσῃ στὸ ἐπίπεδο τῶν μουσικῶν ἀναγκῶν τῆς ἐποχῆς του.

Εἶναι σχεδὸν βέβαιο πὼς τότες ἀνακαλύφθηκαν καὶ μερικὰ διάφορα σημεῖα προσδιορίζοντα τὸ ὕψος μιᾶς μελωδικῆς γραμμῆς, ἄνκαι ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦτο ἔλειπεν ἡ ἀκρίβεια. Κατόρθωναν ἔτσι νὰ σημειώνουν μερικὲς μελωδικὲς ἰδέες λίγων φθογοσῆμων καὶ κατὰ τὰ ἄλλα, ἐχάνοντο στὸ συνθηματικὸ καὶ στὸ ἀφρημένο.

Τέλος, ἂν πρόοδος σημαίνει ὀικονομία χρόνου πρωτίτως, μὲ τὴν τελειοποίησιν, τὸ πεντάγραμμο, πὺ τελειοποιήθηκε ἀργὰ ἀργὰ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, μᾶς δίνει καθαρὰ τὴν ἐντύπωση αὐτὴν.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ, ἄς χαιρετίσωμε τὴν μνήμη τοῦ καλοῦ ἐκεῖνου μοναχοῦ Οὐίντο ντ’ Ἀρέτσο, στὸν ὀποῖον χρεωστᾶμε τὴν ὀνομασία τῶν φθογοσῆμων τῆς μουσικῆς μᾶς κλίμακος. Ἐκτὸς τοῦ πρώτου φθόγγου, στὸν ὀποῖον ἔδωκεν ὁ κατὰ τὸν ἰγ’ αἰῶνα ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάπα στὸ Παρίσι ἱπότης Ντόνι, τὸ ἡμισυ τοῦ ὀνόματός του: Ντό... Ἡ ὀνομασία αὐτὴ τῶν λοιπῶν φθογοσῆμων ὀφείλεται σὲ ἓναν ὕμνον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ὀποῖου ἡ πρώτη συλλαβὴ κάθε στίχου ἀρχίζει μὲ τοὺς φθόγγους τῆς κλίμακος μᾶς, ἂν τοὺς πάρουμε κατὰ σειρά. Ἦτανε μάλιστα στὴν ἀρχὴ ἓνα εἶδος μνημοτεχνικοῦ συστήματος γιὰ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα τῆς ἐκκλησίας, τὸ περισσότερο τῶν ὀποῖων ἡ μουσικὴ ἐπίδοσιν ἦτανε τέτοια, πὺ δὲν τοὺς ἐπίτρεπε νὰ διακρίνουν τὸ ντὸ ἀπὸ τὸ ρέ. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ ντ’ Ἀρέτσο βρῆκε τὸν ὕμνον αὐτὸ γιὰ νὰ τοὺς δείξῃ τὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν

φθόγγων. Τὰ πράγματα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἴδια μουσικὴν ἀνικανότητα ἐκ μέρους τῶν λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου, δὲν ἄλλαξαν ἔκτοτε... Ἐνας περίπατος ἀνὰ τὶς ἐκκλησίες μᾶς θὰ μ’ ἐδικαιολόγηι... Καὶ τὸ σύστημα αὐτό, πὺ ἐφευρέθη γιὰ τ’ ἄμουσα πρόσωπα ἐρησιμοποιήθηκε κατὰ περιέργην εἰρωνεῖαν τῆς Τύχης, ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους μουσικοὺς τοῦ κόσμου, ὡς μέσο ἐξωτερικεύσεως τῶν ἐμπνεύσεών τους καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων!

**

Ἄλλ’ ἄς ξανάρθωμε στὴ μουσικὴ γραφὴ. Μέχρι τοῦ ἔκτου λοιπὸν μ. Χ. αἰῶνα, ὑπῆρχεν ἀκόμα κάποιοι σύνδεσμοι μεταξὺ τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων καὶ τῶν μουσικῶν τρόπων πὺ ἐξεφράζετο ὁ βαθὺς μεσαιῶνας. Μετὰ τὸν ἔκτον ὅμως αἰῶνα ὁ σύνδεσμος αὐτὸς ἐγαλαρώθηκε καὶ στὸ τέλος διαλύθηκεν ἐντελῶς. Γιατί ὁ κόσμος εἶχε πῶς τόσο ποτιστῆ μὲ τὶς χριστιανικὲς ἰδέες πὺ δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο νὰ ἀκούῃ ὅσα τοῦ ἔφεραν στὸ νοῦ τὴν προηγούμενὴ του θρησκεία. Οἱ κληροδοῖ ὡστόσο πὺ ἐξεπροσώπων ὄχι τὸ ἐκκλησιαστικὸν τραγούδι τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων, μὰ τὸ λαϊκό, ἐξακολουθοῦσαν νὰ μεταδίδουν ἀκόμα στοὺς λίγους, τὰ ὕψηλα στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας Ὀρφικῆς μουσικῆς. Κατόπιν, ἐσώπασαν κι’ αὐτοὶ γιὰ πάντα. Καὶ γι’ αὐτὸ τὸ λόγον ἐσκοτίσθηκαν μερικὲς λεπτομέρειες τῆς μουσικῆς αὐτῆς, κ’ ἔτσι ἡ ἐφαρμογὴ ὀλοκλήρου τοῦ συστήματός της γίνθηκε προβληματικὴ.

Ἐκεῖ πρέπει ν’ ἀποδοθῆ τὸ πὼς ἡ μουσικὴ γραφὴ ἔμεινε στάσιμη ἐπὶ δύο αἰῶνες. Δύο σωστοὺς αἰῶνες, πὺ μόλις καὶ μετὰ βίας ἔφτασαν γιὰ ναῦρη ὁ ἀνθρώπος κάτι νέο, τὴν πρώτη δηλαδή γραμμὴ τοῦ πεντάγραμμοῦ μᾶς, τῆς βάσης δηλαδή τοῦ νεότερου μουσικοῦ συστήματος, πὺ θὰ διεδέχετο τὸ παλαιό. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἐφθάναν αὐτά, συνέβη καὶ τὸ ἐξῆς δυσάρεστο:

Ὁ μέγας καὶ πολὺς τῆς ἐποχῆς Βοήθειος, ὁ θεματοφύλακας τῆς ἀρχαίας σοφίας, ἀντιγράφοντας τὶς μουσικὲς κλίμακες τῶν ἑλλήνων, λάθεψε καὶ τὶς ἐπῆρε γιὰ τρόπους καὶ ἔτσι ἐκληροδότησε στὴν ἀνθρωπότητα, πὺ βιάστηκε νὰ διαφυλάξῃ μὲ

ὄλη τὴ χρεωστούμενη εὐλάβεια καὶ εὐσέβεια πρὸς κάθε στραβό, καὶ τὰ λάθη αὐτὰ τοῦ σοφοῦ ἀνθρώπου. Τὰ λάθη αὐτὰ ἐγίναν ἀφορημὴ κ’ αἰτία δεινοῦ μαλλοτραβήγματος, πὺ βάσταξεν ὀλοκλήρους αἰῶνες.

Αὐτὰ τὰ παρατάγουντα ἀσφαλῶς δὲν θὰ συνέβαιναν ἂν ὁ Βοήθειος δὲν εἶχε τὴν ἐλευθέρην τύχην νὰ εἶναι καὶ ὕπουργός τοῦ Θεοδωροῦ στὰ 500 μ. Χ. πὺ τὸν ἐκρέμασε μιὰ μέρα γιὰ κανένα ἄλλο λάθος ἐπίσης σπουδαῖο, προτοῦ προφθάσῃ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰ λανθασμένα, πὺ κατάντησαν προνομιακὴ παραχώρηση πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ αἰῶνες.

Τέλος, μὲ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀρχίζει πῶς νὰ λυτεῖται κι’ αὐτὸ τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς γραφῆς κι’ ἀρχίζουν ν’ ἀναφαίνονται κάποια συμπτώματα ἀρμονίσεως. Ἡ τιμὴ τῶν πρώτων αὐτῶν δοκιμῶν τῆς ἑναρμονίσεως θὰ μπορούσε ἐξ ὀλοκλήρου νὰ ἀνήκῃ στὸν Οὐκβάλδο τοῦ Ἁγίου Ἀμαντίου, ἂν ὁ ἴδιος ἐν πρώτοις ἐφεύρισκε τὸ ἀρμόνιο ἀντὶ τοῦ Ἑλληνος Σησιβίου τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας, καὶ ἂν κατὰ δεύτερον λόγον ἐφηρμοῖε αὐτὸς πρώτος τὸν ἴσον ἐκεῖνον, πὺ ἦταν ἐν χορῆσι σὲ ὄλη τὴν ἀρχαιότητα καὶ πὺ ὀνόμασεν αὐτὸς πομπωδῶς «ὄργανον». Ὅπως ὅμως κι’ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, πρέπει νὰ τοῦ χρωστάμε χάριν, γιατί αὐτὸς ἐφάρμοσε πῶς συστηματικὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ ἴσου, πὺ κατὰ βάθος δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπλὴ ἑναρμόνισιν κατὰ τετάρτας καὶ πέμπτας. Κ’ ἐπληρώθηκε μὲ τὸ παραπάνω μὲ τὸν θανασμὸ τῶν «μουσοτραφῶν» τῆς ἐποχῆς του, τοὺς ὀποῖους τὸ σύστημά του ἐβύθιζε σὲ θείες ἐκστάσεις...

Λίγο-λίγο, ἀρχίζει... τὸ ἀρμονικὸ αὐτὸ αἶσθημα νὰ παίρνῃ μορφή ἀντιστίξεως. Γεμάτοι ἐνθουσιασμὸ διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτὴ ἀνακάλυψαν, οἱ μουσικοὶ τῆς ἐποχῆς, θέλοντας πῶς νὰ ἐπιδείξουν ὄλην τὴν ἰκανότητα στὸ εἶδος αὐτὸ δὲν ἐδίσταζαν, ἀφοῦ πρῶτα ἔμαθαν καλὰ τὸν χειρισμὸ του, νὰ ἐφαρμόζον μιὰν μελωδίαν θρησκευτικὴ ὡς συνοδείαν μιᾶς ἄλλης λαϊκῆς, καὶ οὕτω καθ’ ἐξῆς.

Αὐτὰ λέγονται ἀφρημένα μαθηματικὰ τῆς μουσικῆς καὶ ὡς τέτοια εἶναι ἀπό-

Μ' αὐτὸ θέλω νὰ πῶ, πὼς ἡ μουσικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦταν ἀπρόσωπη, γιατί οἱ συνθέτες ἐκεῖνοι εἶχανε γιὰ σκοπὸ τους πὼς νὰ γράφουν σωστότερα, χωρὶς νὰ πολυσκοτίζωνται γιὰ νὰ βάζουν ἀτομικότητα στὰ ἔργα τους. Κ' ἔτσι ἐξηγεῖται κ' ἡ φράση τοῦ Ἁγίου Ἱερωνύμου τῆς Μοραβίας τοῦ ιγ' αἰῶνα μ. Χ. πὺ ὑποστήριξε, πὼς «γιὰ νὰ γράφῃ κανεὶς καλὲς νότες πρέπει νὰ διώχῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴ του κάθε πάθος» κ' ὄχι ὅπως θᾶθελε ἕνας Σοφοκλῆς, ἀπαλλαγμένος «τοῦ κακοῦ τῆς σαρκὸς δαίμονος», πὺ βρῖσκει τὴν πραγματικὴ ἐκφραση τῆς Τέχνης, ὄχι μέσα στὴν ταραχὴ τῆς νεότητος, μὰ μέσα στὴν ἡρεμία τῶν γηρατιῶν. Βαδίζοντας διπλα λοιπὸν στὶς ἰδέες τοῦ Ἁγίου ἐκεῖνου Ἱερωνύμου, οἱ συνθέτες ἐκεῖνοι ἐφρόντιζαν πολὺ νὰ γράφουν τὶς συνθέσεις τους μὲ ἀταραξία, μὲ προσήλωσι στους κανόνες καὶ μὲ χριστιανικὴ ἰσότητα.

Ἐναντίον τῆς καταστάσεως αὐτῆς σηκώθηκε τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, γεμάτο αἴσθημα ζωῆς, προσπαθώντας νὰ χτυπήσῃ τὴν ὁμοιομορφία αὐτῆ.

Ὅπως ὅμως κ' ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, στὴν Ἰταλία εἶχαν μαστορευθῆ στὸ ζήτημα τῆς ἀντιστίξεως μὲ τὴ βοήθεια διαφορῶν μεγάλων ξένων μουσικῶν Φλαμανδῶν, Γάλλων, Γερμανῶν καὶ ἴσως καὶ Ἀγγλων, τοὺς ὁποίους οἱ διάφοροι Πάπες, πὺ καταλάβανε τὴ σημασία τοῦ πράγματος, προσπαθοῦσαν μὲ κάθε μέσον, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ἀκόμα τοῦ ιδ' αἰῶνα νὰ τραβήξουν στὴ Ρώμη.

Κι' ἔτσι ὁ Ντιονφαί, ὁ πατέρας τῆς ἀντιστίξεως, ἐρημάτισε διευθυντῆς τῆς παπικῆς χορωδίας. Ὁ Ἑρρικός Ἰσακ ἔμεινε χρόνια στὴν Ἰταλία. Ὁ μεγάλος Γάλλος Ἰωακίμος ντὲ Πρὲ στὴ Φλωρεντία. Ὁ μέγιστος τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ κόσμου μουσικὸς ὁ Θεῖος Παλεστρίνα, ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ αὐστηροῦ Γάλλου Γκοντιμέλ πὺ βρῆκε οἰκτρὸ θάνατο στὴ Λυὸν κατὰ τὸ 1571, 2 Αὐγούστου, ἐπειδὴ εἶχε μελοποιήσῃ τοὺς ψαλμούς τοῦ Δαβὶδ σὲ μετάφραση ἀπὸ τὸν Μαρόν καὶ ἐχαρκτηρίσθηκε ὡς Οὐγκενόττος. Ὁ Φλαμανδὸς Βιλλάρ παρέμεινε ὡσαύτως 35 χρόνια στὴ Βενετία, ὅπου ἴδρυσσε τὴ Βενετικὴ σχολή, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἐτέθη ὁ ντὲ Φόσις.

Τὸν περισσότερο καιρὸ, γιὰ νάμαστε ἐλικρινεῖς, οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι διδάσκαλοι, διόρθωναν τὶς ἀπίστευτες κακοφωνίες τῶν προκατόχων τους πὺ εἶχαν τὴ μανία ν' αὐτοσχεδιάζουν ἐπάνω σὲ μιὰ μελωδία ἕνα ἀπερίγραφης κακοφωνίας ἀκκομπανιαμένο, πὺ θὰ ἔτρεπε σὲ ἀτακτὴ φυγὴ καὶ αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς ψάλτες μας, δεξιούς κ' ἀριστερούς μαζί μὲ τοὺς παλάδες μας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, καθὼς ξέρουμε, κανεὶς δὲν εἶναι δεξιός...

Ὁ ἄνθρωπος, — τί τὰ θέλετε; — δὲν ἔπαισε τέλος πάντων ποτὲ νάλλάξῃ τάσεις... κακοφωνικῆς. Παράδειγμα πολλοὶ νεώτεροί μας συνθέτες πὺ ἀφοβα συγκροοῦν ταυτοχρόνως μεζζονας καὶ ἐλάσσονας συγχορδίες κατὰ τὸ παλαιότερον ἀναμιφιβόλως παράδειγμα τοῦ Ὀμηρικοῦ Πολυφήμου συντριβόντος δύο-δύο, τὸ ἕνα ἐπάνω στὸ ἄλλο, τὰ κεφάλια τῶν ἀτυχῶν τοῦ Ὀδυσσεῶς συντρόφων. Καὶ ὁ μὲν Πολύφημος ἐτιμωρήθηκε ἀρχετὰ μὲ τὸ νὰ τοῦ βγάλουν τὸ μάτι. Κι' ἄς ἐλπίσωμε πὼς κ' οἱ ἄλλοι θὰ τὸ πληρώσουν μὲ τὴν ἀκοή τους...

***

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιε' αἰῶνα ἀρχίζει νὰ ἀναφαίνεται ὁ ἀτομισμὸς ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὁμοιομορφία τοῦ εἴδους. Δὲν ἀρκεῖ αὐτό. Ἀρχίζει πᾶ νὰ γίνεται τὸ μέγα ρήγμα πρὸς τὸ φῶς, πρὸς τὴ μελωδικὴ γραμμὴ διὰ μέσου τοῦ ὀγκώδους ἰδρύματος τῆς ἀντιστίξεως, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐνεκρῶνεται κάθε μουσικὴ ἰδέα.

Ἐφθασεν ἡ στιγμή πὺ θᾶδειχε τὸ παράστημά του ἕνας ἀπὸ τοὺς στυλοβάτες ὅλης τῆς σύγχρονης μουσικῆς, ὁ Πιερλουίτζι ντὰ Παλεστρίνα. Τὸ ἔργο του παίρνει διαστάσεις ἀπέριου, χάρη στὴν ἡρεμία, στὴν μεγαλοπρέπεια, στὴν φωτεινότητα τοῦ ἕφους του, χάρη στὸ δόλακαιρα Ρωμαϊκὸ ἐκεῖνο μεγαλεῖο, πὺ χαρακτηρίζει τὶς συνθέσεις του καὶ συγκεκριμένως τὴν ἀκολουθία τοῦ Πάπα Μαρκέλλου τὴν διαφανῆ σὰν κρυστάλλο, πὺ σὲ τοποθετεῖ ἀμέσως μέσα στοὺς κόλπους αὐτῆς τῆς φύσης, στὸν πόθο τοῦ φυσικοῦ τραγοῦδιου, στὴν ἐκφραση ἀπὸ τὰ διδάγματα τοῦ ἀηδονιοῦ. Σ' αὐτὸν πρέπει ν' ἀνατρέξωμε διὰ νὰ βροῦμε τὰ μυστικὰ ἐλατήρια, πὺ ἀντίθετα μὲ τὶς

ἰδέες πὺ ἐπικρατοῦσαν στὶς ἀρχὲς τοῦ ιε' αἰῶνα, προετοιμάζαν τὴν Ἰταλικὴ ἀναγέννηση μὲ τὸ χωρισμὸ τῆς ἀντιστίξεως ἀπὸ τὴ μελωδία.

Ἐτσι ἔφτασεν ἡ στιγμή πὺ ἐξετοξεύτηκεν ὁ ἀφορισμὸς κατὰ τῆς ἀντιστίξεως καὶ γενικὰ κατὰ τῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς.

Ἄγγελος δὲ ὅλης αὐτῆς τῆς κίνησης ἔγινεν ὁ μεγάλος Κατσίνι. «Οἱ σοφοί, ἔλεγε, δὲν με ἐδίδαξαν νὰ θανατώσω τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς μουσικῆς, πὺ μὲ τὴν ἀκαιρή του πολυφωνία, δὲν ἐπιτρέπει τὴν κατανόηση τῶν λέξεων, ἀλλὰ καταστρέφει τὸ γενικὸ νόημα μὲ τὴν ἐξάρθρωση τοῦ στίχου. Μὲ παρώτρυναν ἀπεναντίας ν' ἀκολουθῶ τὸν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, πὺ ἔβαζαν στὴν πρώτη γραμμὴ, προτιήτερα ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸν ρυθμὸ. τὸν λόγον καὶ κατέληγαν στὸν ἦχο κ' ὄχι ἐκεῖνους πὺ ἀκολουθοῦσαν τὴν ἀντίθετο τάξη». Κατέληγεν ὁ Κατσίνι μὲ τὴν εὐχὴ ἡ μουσικὴ μὲ τὴν κατανόηση τοῦ στίχου νὰ φτάσῃ τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα ἀποτελέσματα πὺ τόσο ἐπαινοῦνται ἀπὸ τοὺς διαφοροὺς τῆς ἀρχαιότητος σοφοὺς, ἀποτελέσματα πὺ δὲν θὰ τὰ ἔφθανε κανεὶς μόνο μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἀντιστίξεως.

Τὰ ἀποτελέσματα ὅλης αὐτῆς τῆς κίνησης ἦταν ἡ γένεσις ἐνὸς δράματος λυρικοῦ καὶ ἀρχαιοπρεποῦς, τοῦ ὁποίου οἱ στίχοι ἐλαμπρύνθησαν ἀπὸ τὸν Κατσίνι μὲ ὠραία μελωδικὰ εὐρήματα.

Κ' ἔτσι ξεκινώντας ἀπὸ δυὸ διαφορῆς κατευθύνσεις, ὁ Κατσίνι ἀπὸ τὴ μεριά τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ ὁ ντὲ Βιόλα ἀπὸ τὴ μεριά τῶν λαϊκῶν τραγοῦδιῶν μαζί μὲ τὸν Γκουάρνι, φθάνουν στὸ αὐτὸ σημεῖο: Στὴ μουσικὴ δηλαδὴ ἀπαγγελία πὺ τόσο ἐλάμπρινε τὰ ἔργα τῶν Καβαλλιέρι καὶ τοῦ Καρίσμι, τοῦ μεγάλου τῆς Ρώμης διδασκάλου.

Ἀλλὰ ἐκεῖνος πὺ ἐτελειοποίησε τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς μουσικῆς, πὺ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ ὅλους τοὺς προαιωνίους τρόπους, εἶναι ὁ Μοντεβέρδι, πὺ, μὲ τὴν ταυτοχρόνον κρούση τῆς δεσποζούσης μεθ' ἐβδόμης,

μᾶς ἔμπασε μέσα στὴ νεώτερη τονικότητα φυσικῶς χάρις στὴν κατὰ δύο ἀντίθετες τάσεις ἔλξιν τῆς συγχορδίας αὐτῆς.

***

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι, οἱ Ἰταλοὶ κατώρθωσαν νὰ μορφώσουν μιὰ λιτὴ μελωδικὴ γραμμὴ—δὲν ἔννοῶ τοὺς βαρβαρισμούς τῆς σύγχρονης Ἰταλικῆς μελωδίας—μέσα ἀπὸ τὸν ὄγκο τῆς ἀντιστίξεως καὶ νὰ κάμουν ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἀντίστιξις ἀκόμη νὰ χάσῃ πολὺ ἀπὸ τὴ φυσικὴ τῆς ξηρότητα. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κατσίνι καὶ τοῦ Φαλκονιέρι καὶ ὁ Δομένικος Σκαρλάττι μετάφερε στὸ ἐπίπεδο τοῦ κυμβάλου ὅτι ἐκεῖνοι ἐφαντάσθησαν γιὰ τὸ τραγοῦδι καὶ ἔδωκε στὴ μελωδία τὴ φυσικὴ του ἐκφραση, ἀφοῦ τὸ λευτέρωσεν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς σχολαστικότητος. Ὅλα αὐτὰ μᾶς θυμίζουν ὅτι ὁ Ὀνώριος Ντιουρφαί ἔκαμε γιὰ τὴν ποίηση κατὰ τὸν ιστ' αἰῶνα. Εἶναι γνωστὸ πόσο ἡ φαντασία τοῦ Γάλλου ἐκεῖνου ποιητῆ, οἰστορηλατεῖτο ἀπὸ τὰ ἐλαφρὰ φαντάσματα τῶν ὠραίων ποιμενίδων καὶ ποιμένων τῆς Ἀρκαδίας.

Αἱ πύλαι τῆς Τέχνης ἀνοίχτηκαν διάπλατα μὲρὸς στὴν αἰωνία φύση.

Ἡ Ἰταλικὴ τέχνη—ἡ ἀρχαιότερη—ἐπεβλήθη ἐπὶ τῆς παγκόσμιας σὰν ἕνα κύμα ἀρμονίας πὺ ἦσχα ἔσπασεν ἐπάνω στὴν Εὐρώπη δόλακαιρη. Ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆ βασίζεται κυρίως στὴ μελωδικὴ διαίσθησι τοῦ Ἰταλοῦ καὶ στὴν παλαιὰ ἀγνόητα τῆς μελωδικῆς του ἐκφράσεως, τὴν ὁποῖαν τίποτα δὲν βαρύνει.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν κ' ἡ Ἰταλικὴ μουσικὴ τῶν χρόνων ἐκεῖνων, θὰ λατρεύεται ἀπὸ ὅσους δὲν ζητοῦν ἀπὸ τὴν Τέχνη ξηροῦς λογαριασμούς καὶ πρόσθετα ἀδικαιολόγητα τεχνικὰ βάρη, ἀλλὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀνθρωπίνων συγκινήσεων στὴν ιδεώδη καὶ ἐξαυλωμένη μουσικὴ γλῶσσα. Ἄλλὰ κ' ἐδῶ ἐπρόλαβεν ὅλους τὸ ἀθάνατο πνεῦμα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, καὶ τοῦ Βυζαντίου, καθὼς εἶδαμε παραπάνω.

Η ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

Στὸν καλὸ μου φίλο Γιάννη Χατζηαντρέα

Ἦρτε καὶ μ' ἤρθε ἔτσι ξαφνικὰ
Ἡ πρώτη μέρα τοῦ φθινόπωρου.

Κ' ἐντελῶς ἤμουν ἀπροετοίμαστος...

Κάποιο βιβλίο ζαλισμένος εἶχα ἀφίσει
Κ' εἶχα πλησιάσει στὸ παράθυρο
Νὰ δῶ τὴ φύση καὶ νὰ ξεκουράσω τὸ μυαλό μου.
Καὶ κεῖ μὲ βρῆκε ἡ πρώτη μέρα τοῦ φθινόπωρου...

Κ' ἦταν ἡ πρώτη μέρα τοῦ φθινόπωρου:

Τρία σκούρα σύννεφα
Ποὺ σεργιανούσανε βαρειά κι' ἀργὰ
Πάνω στὸν οὐρανό.
Καὶ ποὺ μὲ τ' ἄσκοπο σεργιάνισμά τους
Τόσο χαμηλά!
Καὶ μὲ τὸ χράμα τους
Τόσο σκοῦρο!
Ἦταν ἡ ζωγραφιὰ τῆς Θλίψης.

Ἔπειτα ἦταν ἕνας γέρακας
Ποῦ μενε καθισμένος σ' ἕνα στύλο
Γιὰ ὥρα πολλή.
Κ' ἦταν ὁ γέρακας σὰ σύμβολο
Κάποιος ιδέας ἀόριστης
Καὶ πένθιμης παραπολύ,
Σὰ σύμβολο
Κάποιος μεγάλης δύναμης
Ποὺ καιροφυλαχτεῖ.

Κ' ἡ ἀτμόσφαιρα.
Μιά ἀτμόσφαιρα περίεργα ψυχρὴ
Περίεργα βαρειά
Περίεργα ἀδεια
Ποὺ σὰν ἀσήκωτη χλαμύδα
Μὲ βάρυνη στοὺς ὤμους
Καὶ πνιχτικὰ μὲ τύλιξε.—

Ἔτσι ἦρτε καὶ μὲ βρῆκε ἡ πρώτη μέρα τοῦ φθινόπωρου
Καὶ μὲ πλημμύρισε ἀπὸ πένθιμες ιδέες.

Καὶ τώρα πιά δὲ θὰ τὸ ξαναοἶζω
— Γιὰ πόσες μέρες; — τὸ βιβλίο μου.
Τώρα — γιὰ πόσες μέρες; ἴσως γιὰ ὅλο τὸ φθινόπωρο —
Θὰ μὲ κρατᾷ ἡ ναρκωτικὴ γαλήνη τοῦ φθινόπωρου
Μὲ τὴ ρωμαντικὴ μελαγχολία τῆς.

(Κ' ἡ Φαντασία κ' ἡ σκέψη κοιμισμένες,
Κάθε αἰσθημα καὶ κάθε πάθος.

Κάθε ἐνθουσιασμό γελοῖο τὸν βλέπω.
Καί, ὄχι χαρά,
Μὰ δὲ μοῦ μένει κὰν οὔτε ὄση δύναμη
Χρειάζεται γιὰ νὰ νοιώσω λύπη).

Κ' ἐντελῶς ἤμουν ἀπροετοίμαστος,

Γιατὶ ἤμουν βυθισμένος τόσο φραϊὰ μὲς' στὴ ζωή!

Κάιρο

Θ. ΠΙΕΡΙΔΗΣ

Ο ΝΕΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΟΥ ΠΑΤΩΜΑΤΟΣ

Δὲν ἄργησ' ἡ κακία νάρθη ἡμέρα
Ποὺ θάφευγες μακρὰ στὴ ξενητεία...
Σ' ἀγκάλιασαν τ' ἀδέρφια, κ' ἡ μητέρα
σ' ἔσφιξε στὴ βαθειὰ τῆς ἀγκαλιά.

Κ' ἦρθ' ἡ στιγμὴ. Ἄπ' ἔξω τὸ ταξί Γοργὰ
πηδᾷ τις σκάλες — σὰ γλυκεῖα χιμαίρα.
Μιά γριὰ θεῖα στὸ ισόγειο κατοικεῖ
καὶ σὲ μιά κμαροῦλα γώ, πιὸ πέρα...

Σ' ἀγκάλιασε κ' ἡ θεῖα: μὰ ἡ τρυφερότη
ποὺ ὁ χωρισμὸς γεμίζει τὴν καρδιά, —
καθὼς περνώντας μὲ χαιρέτισες κλεφτὰ —
σὰν ἡλιαχτίδα στοῦ κελιοῦ τὴν πενιχρότη.

(15-6-1930)

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΓΑΛΑΝΑΚΗ

ΤΟ ΣΑΡΑΚΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

Δὲν εἶχα ὕπνο αὐτὸ τὸ βράδι, καὶ γύρι-
ζα γύριζα στὸ κρεβάτι μου. Ἐνα κουνούπι
μοῦ τραγουδοῦσε κάποτε, σὰ νάθελε νὰ μὲ
νανουρίσει, νὰ μὲ κοιμήσει μὲ τὴ γλυκεῖα
φωνή του, ἔτσι θὰ τὴν ἐνόμιζε, γιὰ νὰ πιεῖ
λίγο, ἢ νὰ κλέψει νέκταρ καὶ ἀμβροσία
ἀπ' τὸ σῶμα μου. Μὰ ἔτσι θάκανε καὶ ὁ
περίφημος ἦρως, ποῖός; Ἄς-εἶνε. Ἔτσι
θάκανε καὶ ὁ ἦρως ἐκεῖνος, ὁ ποῖός, καὶ
ἀποκοίμησε τὸν τρομερὸ καὶ φοβερὸ δρά-
κοντα κέκλεψε κέφαγε τὸν ἀπηγορευμένο
καρπὸ...

Ἄντι ὅμως ἐμένα ἡ φωνὴ τοῦ κοινου-
πιοῦ, ποὺ μέφερονε βόλτα, ἀντὶ νὰ μὲ νυ-
στάξει, δυνάμωνε τὴν ἀνυπνία. Καὶ ζητοῦ-
σα μάλιστα νὰ τὸ σκοτώσω.

— Καὶ νὰ σκεφτεῖς, εἶπα σὲ μιά στιγμὴ
στὸν ἑαυτὸ μου, ποὺ ἀντὶ νὰ τὸ λυώσω,

εἶχα χτυπήσει δυνατὰ τὸ πρόσωπό μου, μὲ
τὸ χέρι μου, καὶ νὰ σκεφτεῖς, πὼς αὐτὸ τὸ
διαολάκι εἶνε ἀδελφάκι μας μικροσκοπικό.
Τώρα αὐτὸ τὸ καίμενο ζητᾷ νὰ φάει κάτι,
νὰ πιεῖ μιὰ σταγονούλα αἵμα κέγῳ ὁ κα-
κοῦργος ζητᾷ νὰ τὸ σκοτώσω. Ἔτσι εἶμα-
στε ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς γῆς!... Πρόστιχη
θάταν κι αὐτὴ ἡ γῆ, ὅταν εἶταν ζωντανή,
καὶ πρόστιχη καὶ κακούργα παιδιὰ ἔβγαλε.
Σταμάτησα νὰ λέω...

Μὰ ποῖός θά'νε ὁ πατέρας τους; ρώ-
τησα.

Τὸ κουνούπι ἔρχισε πάλι νὰ τραγουδᾷ
καὶ νὰ μὲ πλησιάζει σὰ νάχε καταλάβει τίς
σκέψεις μου καὶ τόσενε ἡ ἐλπίδα, πὼς κά-
τι θὰ τοιμποῦσε. Τίποτα ὅμως ἐγώ. Χτύ-
πησα πάλι τὸ πρόσωπό μου...

— Δὲ μπορῶ, εἶπα, καὶ σηκώθηκα καὶ

κάθισα στο κρεβάτι με κρεμασμένα τα πόδια κάτω.

—Κουνούπια, πράγματα μπορείς να κοιμηθείς!

Κέμεινα έτσι, με σκυμμένο το κεφάλι στο στήθος.

Το κουνούπι δεν άκουγόταν τώρα διόλου. Θά βαρέθηκε κέφυγε. Ήσυχία μέσα στο σπίτι κέξω...

Κάτι ήθελα να σκεφθώ, κάτι έκανε να παρουσιαστεί στο νοῦ μου.

Ξαφνικά σήκωσα το κεφάλι. Μιά σκιά είχε σταθεί κοντά μου. Ναι, ήταν μία σκιά...

Τι παράδοξο όμως. Αντί να ταραχτώ, να τρομάξω, δέ φοβήθηκα διόλου και μάλιστα την είδα σά γνώριμη, σκιά γνωστή μου.

Και μου μίλησε:

—Δεν έχεις ύπνο ε; μου είπε και κάθισε δίπλα μου και κοντά στα σίδηρα τα κάτω του κρεβατιού.

—Όχι, δεν έχω, τής απάντησα.

—Και φιλοσόφησες καθώς χτυπούσες το κουνουπάκι; Το καϊμένο! Παιδί τής γης κι' αυτό ε; Αυτό το κακό μπορεί για να φάει, να κάνει. Όσο το μπόι του. Αν είχαν πιο μεγάλο... Παιδάκια τής γης...

—Ναι, είπα στη σκιά, έτσι είναι! Έμεις οι άνθρωποι είμαστε τα πιο κακά και αιμοβόρα παιδιά της...

—Όχι, όχι. Όλοι οι άνθρωποι, με διέκοψε με κάποια ζωηρότητα ή σκιά. Στους ανθρώπους υπάρχουν βαθμίδες. Και στάζωα, ναι, μα στους ανθρώπους είναι κάτι άλλο! Υπάρχει καταπληκτική διαφορά από άνθρωπο σε άνθρωπο! Και απ' την ίδια οράτσα και με την ίδια ανατροφή. Μα για στάσου! Ρολόγι δεν είναι αυτό που χτυπά εκεί; Ρολόγι τής τσέπης...

—Χτυπά είπες; Έγώ δεν άκουω κρότο.

—Μπά, εγώ ακούω και ακούω. Για να δώ την ώρα... Πρέπει νάχουμε και το νοῦ μας.

—Στάσου νανάψω ένα σπύργο.

—Μή, μή! Όχι! Έγώ βλέπω στά σκοτεινά. Και μάλιστα, να σου πώ, μένοχλει κι αυτό το μικρό φωσάκι, πουρχεται απ' το διάδρομο...

Και ή σκιά, σκοτεινή σκοτεινή, με σχή-

μα ανθρώπου, ή σά σκιά ανθρώπου, που τον άφησε, έπαψε να τον ακολουθά, νάνε δεμένη μαυτόν, σηκώθηκε και είδε την ώρα.

—Δυό και τέταρτο! είπε.

Και ήρθε και κάθισε πάλι κοντά μου.

—Δε θα μείνω πολύ, θα φύγω. Είναι περασμένη ή ώρα και ξεμερώνει γρήγορα. Θα σου πώ όμως πριν φύγω, για το χειρότερο ζώο, που βρίσκεται μέσα στο κοπάδι που λέγεται άνθρωπότης!... Θέλεις νάκούσεις ή μήπως σε ενοχλώ και θέλεις να κοιμηθείς;...

—Μπά, τί λέτε! Έμπρός εμπρός!... θέλω να τ'ακούσω.

—Μιά μικρή ιστορία είναι...

Η σκιά γύρισε ακόμα προς έμένα, κι ανέβασε λίγο και το πόδι της πάνω στο κρεβάτι.

Δεν έβλεπα μάτια, τίποτα. Μιά μαυρίλα με σχήμα ανθρώπου, όμοια με τη σκιά μας, που μάς ακολουθά και σά να μάς περιγελά κάνοντας στον τοίχο κολημένη, τα κινήματά μας...

**

Δεν είχαν περάσει πολλοί αιώνες πουχε φανεί ο άνθρωπος, και γίνηκε ή ιστορία αυτή!...

Και ήταν οι άνθρωποι τότε, κοντοί και πλατιοί!

Μιά φυλή απ' αυτούς κατοικούσε σε μια μεριά τής γης, που ήταν τότε, το πιο θαυμάσιο μέρος του κόσμου. Και είχε κεί τόσο προκόψει, τόσο είχε πάει εμπρός που όχι μόνο σπίτια, μέγαρα οικόδομούσαν, αλλά και γράμματα έμάθεναν, τέχνες και νομίματα χρυσά είχαν κόψει.

Τό χρυσάφι τ'παίρναν από ένα κράτος συγγενικό τους, όχι όμως πολιτισμένο. Έδειναν για το χρυσάφι στάρι και άλλα.

Η φυλή αυτή ή πολιτισμένη είχε κάνει τον τόπο της σωστό παράδεισο απ' την καλλιέργεια τή σοφή. Κέκαναν και εμπόριο γερό αναμεταξύ τους, γιατί ήταν μεγάλο κράτος με εκατομμύρια κατοίκους. Και πότε αυτά; Τόν καιρό που οι άλλοι άνθρωποι ζούσαν σάν άγρια θηρία...

Μα κοντά τους Ανατολικά, μέσα σε μέρος γεμάτο βουρκάρια, σάλια νερά, και σε μια ατμόσφαιρα πνιχτικά και θαμπή

απ' τους βρώμικους ατμούς, ζούσε μια άλλη φυλή, που δεν είχε καμιά ομοιότητα μαύτους, μια παράδοξη φυλή. Αυτή ήταν σά νάχε μείνει στη μέση, ή σταμάτησε την τελευταία στιγμή, που πήγαινε νάνεβεί στην ανθρώπινη γραμμή. Κέτσι έμεινε σε μια άλλη γραμμή...

Είταν όμοιοι, ομοιότατοι με βαθράκια γιγάντια, όρθια. Τους έχοταν όμως και μεγάλη ευκολία να βαδίζουν και με τα τέσσερα. Είχαν φωνή, αλλά τι φωνή! Βραχνή, στριγγιά και με δυσκολία να βγαίνουν τα λόγια, να ξεκολλούν απ' το λαιμό τους. Ρούχο δεν φορούσαν ποτέ, ούτε δέρμα ζώων έροιγαν πάνω τους, όταν άνεμοι ψυχοί και ύγροι φουούσαν...

Και ήταν και αιμοβόροι, σκληροί, σκληροί, τη λύπη, τον οίκτο δεν τον γνώριζαν. Και μισούσαν τους ανθρώπους, που ήταν γείτονές τους, τους μισούσαν άγρια. Και δεν παύανε κάθε τόσο να όρμούνε ξαφνικά και να άρπάζουν και να καταστρέφουν τα αγαθά τους. Μάχες τρομερές γίνονταν τότε. Οι άνθρωποι κατόρθωναν πάντα να τους νικούν και να τους διώχνουν απ' τη χώρα τους. Κέπιαναν καιχμαλώτους. Δεν τους έσφαζαν όμως, όπως έκαναν οι βατραχοάνθρωποι, που τους σκότωναν και τους έτρωγαν έπειτα όμους, αλλά τους κρατούσαν για δούλους...

Λησμόνησα να σου πώ πως οι άνθρωποι αυτοί ήταν και καλόκαρδοι όσο παίρνει, γενναίοι και φιλόξενοι. Και βοηθιόντουσαν μεταξύ τους. Και κείνοι που κέρδιζαν πολλά και κείνοι που κέρδιζαν λίγα, δεν τ'όχαν για τίποτα, να δώσουν σ' έναν που δεν είχε νάγοράσει, να του δώσουν τρόφηση ορούχα. Και χωρίς να τους τα χωστά. Το θεορούσαν καθήκον, ιερό υποχρέωση, όπως ο πατέρας στο παιδί, ή μάνα...

Είταν λοιπόν ένα ευτυχισμένο μέρος απ' εκείνα που δε βρίσκονται σήμερα. Οι άνθρωποι όταν είναι καλοί κάνουν και τον τόπο τους νάνε παράδεισος. Ευτυχία απ' τη μια άκρη στην άλλη και γαλήνη. Αυτήν τη γαλήνη, την τάραζαν κάποτε οι βατραχοάνθρωποι. Είχαν όμως λάβει τα μέτρα τους και το κακό ήταν μικρό...

**

Να όμως μια εποχή και πέφτει σ' αυτόν

τον τόπο μεγάλη δυστυχία. Καταστροφή στη γεωργία, στά ζώα ασθένεια, στά κοπάδια, θεομηνία τρομαχτικά σε όλα! Και άλλοτε είχε γίνει και σε άλλες εποχές, και τις πολέμησαν όλοι μαζί οι κάτοικοι και νίκησαν στο τέλος.

Και τώρα όσοι είχαν όπως και τότε έδιναν, έδιναν, άλλ' ή δυστυχία ήταν μεγάλη. Μαζί είχε έρθει και μια στέρηση χρημάτων. Τί είχαν γίνει τα χοήματα; Και τ'όθελαν το χοήμα για νάγοράσουν τρόφιμα, ζώα από μια άλλη φυλή, καλή κι' αυτή αν και όχι τόσο προχωρημένη στον πολιτισμό. Αυτή ή φυλή νομίματα δεν είχε, αλλά τ'άθελε, ήθελε νομίματα για να δώσει τρόφιμα. Που να βρεθούν όμως αυτά;... Λίγα είχαν δώσει οι πλούσιοι πολίτες, ότι είχε ο καθένας. Τάλλα τί είχαν γίνει; Απ' τα χωριά, τα μεγαλοχώρια τίποτα, τίποτα.

—Μα τί έχει γίνει το χοήμα; ρωτούσαν οι προεστοί.

**

Συναθροισμένοι οι προεστοί έσκέπτονταν μια μέρα γι' αυτό πάλι τι να κάνουν. Ο κόσμος πεινούσε, έπασχε. Και αφού είπαν, είπαν χωρίς να βρίσκουν μια λύση, έμειναν με κεφάλια σκυφτά, σιωπηλοί.

Και κανείς κρότος μέσα, έξω. Τα δέντρα άκίνητα φαίνονταν απ' τάνοιχτά παράθυρα σαν να κοίταζαν μέσα σκεπτικά κι' αυτά.

—Μα δε μου λέτε, όπτησε κάποιος ξαφνικά σχίζοντας τη σιωπή με μια στριγγιά φωνή, μα δε μου λέτε, έδωσε άλλα κείνος ο Τάγας;

—Μπά!...

—Δεν έδωσε...

—Μα πως, πως; τί συμβαίνει;

—Τί να συμβαίνει, δεν έχει...

—Αυτός! Μπά! Μα είναι σπουδαίο! Έγώ τον είχα τώρα μάλιστα στά τελευταία χρόνια για τον πιο πλούσιο τής πολιτείας μας!...

—Ναι, αλλά... φαίνεται... όλα γίνονται...

—Ναι, ναι, έκαναν οι άλλοι.

—Για τον Τάγα, είπε κάποιος προεστός, καθώς πήγε ή σιωπή ν' άπλωθει πάλι, που δεν έδωσε παρ'ά τιποτένια πράγματα, μου έκανε έντύπωση και μένα. Και τον ζήτησα. Ήξερα, πως αυτός δίνοντας τα τελευταία ευτυχισμένα χρόνια, στάρι στους Σακρούς

καὶ παίρνοντας δέρματα, εἶχε κερδίσει ἀρετὸ χρυσάφι. — Τάγα τοῦ λέω, γιατί δὲν ἔδωσες χρῆμα καὶ ἄλλα, τί συμβαίνει; Ἔχεις κάποια ἀφορμὴ καὶ εἶσαι θυμωμένος μὲ τὸ λαὸ μας; — Δὲν ἔχω, μοῦ λέει. Κιᾶν ἔχω κρυμμένα νὰ γίνω φάγωμα τῶν βατραχοανθρώπων!..

— Παράξενα λόγια!..

— Ἄν ἔχω κρυμμένα!

— Κάποια ζημία μεγάλη θᾶχει πάθει... Γιὰ νὰ πιάνει κέναν τέτοιο φοβερὸ ὄροχο... Ἔνα παράξενο γέλιο ἀκούστηκε κείνη τῇ στιγμῇ.

Οἱ γέροι ξαφνιάσθηκαν καὶ κοίταξαν σὲ μιὰ γωνιά ὅπου ἕνας γέρος βατραχοάνθρωπος δούλος, προσπαθοῦσε νὰνάψει φωτιά. Αὐτὸς εἶχε γελᾶσει.

— Τί ἔπαθες, Τσαί τσί; τὸν ρώτησαν οἱ γέροι μὲ σουφρωμένα φρύδια κοιτᾶζοντάς τον.

— Τίποτα, τοὺς ἀπάντησε αὐτὸς, καθὼς εἶταν γονατισμένος ἐμπρὸς στὴ γωνιά. Γέλασα γιὰ τὰ λόγια τοῦ Τάγα... Πῶς θὰ γίνει φάγωμα αὐτὸς, ποὺ ἀπ' τὴ μυρουδιά ἐκείνοι θὰ καταλάβουν πῶς εἶνε δικὸς τους;

— Βρέ, βρέ! ἔκαναν οἱ γέροι.

— Ἐγὼ δὲν καταλαβαίνω τίποτα, εἶπε ἕνας ἀπ' αὐτούς.

— Ὑστερα θὰ τὸ καταλάβης..

— Λέει ψέμματα, ξακολούθησε ὁ βατραχοάνθρωπος, μιᾶντας δύσκολα καὶ βραχνά, αὐτὸς ἔχει πολλὰ, πολλὰ!..

— Ἐ, ἔ! ἔκαναν οἱ γέροι.

— Σᾶς κάνω ὄροχο στὴ φωτιά!..

Οἱ γέροι δὲ μιλῆσαν. Ἐγινε μικρὴ σιωπή. Ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν γερόντων ἀκούστηκε νὰ λέει:

— Θὰ μάθουμε...

Ὁ βατραχοάνθρωπος τοὺς εἶπε ἀκόμα, πῶς τὰ ξέρει αὐτὰ ἀπὸ δούλο βατραχοάνθρωπο, τοῦ Τάγα. Ὁ δούλος τοῦ τὰ ἐμπιστεύθηκε...

Ὁ ἀρχηγὸς κουνούσε τὸ κεφάλι...

Ὅταν ὁ βατραχοάνθρωπος ἔφυγε, ἔγινε συζήτηση, ἀν' αὐτὰ, ποὺ τοὺς κατᾶγγελε ὁ δούλος, εἶταν ἀληθινά. Πρῶτος ὁ ἀρχηγὸς τῶν προσετῶν εἶπε:

— Λόγια βατραχοανθρώπου! Αὐτοὶ ἄλλο ἀπὸ κακὸ δὲν κάνουν! Σοῦ λένε: Ἔχει! Πῶς ἔχει, ποὺ ἅμα δεῖς τὰ παιδιὰ του τρο-

μάξεις ἀπ' τὴν ἀδυναμία τους καὶ τὰ χάλια τους. Φαίνεται πῶς δὲν πηγαίνει καλά. Τώρα πῶς, πῶς... πῶς τοῦ πήγανε ἀνάποδα!..

— Ναί, ναί, ἔχεις δίκαιο... θὰ τοῦ πήγανε οἱ δουλίες του ἀνάποδα, θάχασε καὶ δὲν τῶπε..

— Πότε τὸ λέει ὄλο κλαιγόταν...

Ὅλοι τώρα συμφώνησαν πῶς ὁ Τάγας εἶχε χάσει. Οἱ δουλίες του δὲν εἶχαν πάει καλά. Κέπειτα τοὺς φαινόταν ἀδύνατο νὰ κάνει τέτοια ἀτιμία, νὰ κρύβει ὅταν ἄλλοι πεινοῦσαν, ἄνθρωποι.

— Μά, εἶπε κείνος ποὺ ζητοῦσε πληροφορίες γιὰ τὸν Τάγα, μὰ γι' αὐτὸν δὲν εἶπατε πῶς ἔχει βατραχοανθρώπου αἷμα;

Αὐτὸ τοὺς κλόνησε, ἀλλὰ πάλι ὁ ἀρχηγὸς εἶπε:

— Ναί, ἀλλ' ἔχει κ' αἷμα δικό μας! Ἡ μάνα!

— Ναί, ναί ἡ μάνα...

— Ἡ μάνα! Ἡ μάνα του ὠραία γυναίκα εἶτανε, ἀλλ' εἶχε ἀρχαίτητες ὁρμές...

— Μὲ βατραχοάνθρωπο!..

— Τώρα δὲ μιλοῦμε γιὰ τὴ μάνα, μιλοῦμε γιὰ τὸ γιό! Αὐτὸς ἀνατράφηκε ἀπὸ μᾶς, ἔπαιζε μαζί μας, ἔζησε! Εἶνε δικὸς μας... Καὶ εἶνε ἀδύνατο νὰ κάνει τέτοια τρομαχτικὰ ἀτιμία, νάχει κρυμμένα ὅταν ἄλλοι φοφοῦν τῆς πείνας...

— Καὶ νὰφίνει σὲ τέτοια κατάσταση καὶ τὰ παιδιὰ του!.. Φαίνεται ἡ στέρηση ἡ μεγάλη...

— Καλά, καλά, μὰ τοῦτο δῶ θέλω νὰ μάθω: Πῶς ἔγινε αὐτὸ νάχει πατέρα τέτοιο;

— Ἐ, νὰ πῶς ἔγινε!.. Ὁ ἀντρας τῆς εἶταν σιὴν ἐκστρατεία, ποὺ κάναμε τότε, τὴ μεγάλη, καὶ ἡ γυναίκα του ἔκρινε καλὸ νὰ τὰ φτιάσει μὲ τὸ δούλο τῆς τὸ βατραχοάνθρωπο!.. Θέλεις ἀκόμα;

* *

Τὸ βράδι τῆς ἴδιας μέρας ποῦχανε γίνε αὐτὰ στὸ συμβούλιο, ὁ Τάγας, ἀφοῦ γύρισε τὴν πόλη καὶ ἀκουσε τί ἔλεγε ὁ κόσμος ποὺ πεινοῦσε, πῆγε στὸ σπίτι του. Μόνος εἶχε γυρίσει, μόνος πῆγε ἴσαμε κει.

Χωρὶς νὰ χτυπήσει διόλου, ἀνοίξε τὴν πόρτα, ἀνέβηκε τὰ λίγα σκαλοπάτια, ἀφί-

νοντας τὰ παπούτσια του, κάτω καὶ βρέθηκε σ' ἕνα στενὸ καὶ μακρὸ διάδρομο. Ἐκεῖ ἔβγαине ἀπὸ κάποιο δωμάτιο ἕνα ἀσθενικὸ φῶς.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο βρισκόταν φωτισμένη ἀπὸ μικρὸ λυχναράκι, ἡ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιὰ του κᾶτι κίτρινα, λιπόσαρκα καὶ μιλοῦσαν σιγά. Ἐνας ψίθυρος σιγαλὸς ἀκουγόταν.

Ὁ Τάγας εἶχε καλὸ ἀφτί καὶ στάθηκε κ' ἀκουσε τί λέγανε κ' ὕστερα παρουσιάστηκε. Ὁ ψίθυρος ὁ σιγαλὸς κόπηκε μὲ μᾶς.

Δὲν εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ὁ Τάγας ἔκανε τέτοια, κρυφάκουε. Συχνὰ τῶκανε αὐτὸ. Ἦθελε νὰ ξέρει τί λένε, τί λέει ἡ γυναίκα του, τὰ παιδιὰ του. Καὶ τοῦ ἄρεσε νὰ παρουσιάζεται καὶ ξαφνικά.

Αὐτὴ τὴ βραδιά μπῆκε μέσα καὶ μ' ἕνα χαμόγελο παράδοξο. Ὁ Τάγας ποτὲ δὲ γελοῦσε. Κάποτε, χαμογελοῦσε μόνο. Τὴ φορὰ αὐτὴ ὅμως τὸ χαμόγελό του δὲν εἶταν ὅμοιο μὲ τᾶλλα. Ἴσως δὲν εἶταν χαμόγελο. Ἡ γυναίκα του ποὺ τῶδε, εἶπε μὲ τὸ νοῦ τῆς, ἀπὸ μέσα τῆς δηλαδὴ πῶς τῶκανε αὐτὸ γιὰ νὰ δεῖξει τὰ μεγάλα καὶ σουβλερά του δόντια. Καὶ δὲν κοίταζε κανέναν. Ἡ ματιὰ του στηλώθηκε στὸ ταβάνι.

Ἡ γυναίκα του ἄρχισε τώρα νὰ ταῖζει τὸ μικρὸ τῆς.

Τοῦ Τάγα ἡ ματιὰ κατέβηκε ἀπ' τὸ ταβάνι καὶ πῆγε στὴ γυναίκα του καὶ τὸ μικρό.

— Ἐπρεπε νὰ τοῦ πάρουμε λίγο κρέας εἶπε ἡ γυναίκα του.

— Γιατί! ρώτησε αὐτὸς μὲ κούνημα γρήγορο τοῦ κεφαλιοῦ.

— Γιατί; μὰ δὲν τὸ βλέπεις! Εἶνε πιά ἕνας σκελετὸς παιδιοῦ καὶ ὄχι παιδί!

— Δὲ βλέπω γὼ τίποτα! τῆς ἀπάντησε γρήγορα. Ἄν ἐσὺ βλέπεις, ἀλλάζει ὁ λόγος!.. Φρόντισε τότε, νὰ πιᾶσουμε ἀπ' ἐκεῖνα τὰ καταραμένα, ποὺ μᾶς ριμάζουνε τὸ λίγο στάρι ποῦχομε. Εἶνε παχνὰ καὶ νόστιμα θᾶνε ἀπὸ στάρι θρεμμένα!.. Ἄλλο δὲ μπορῶ! Δὲν ξέρω ὅμως μήπως μᾶς καὶ σὺ γιὰ πλούσιο καὶ πλούσιο ὅπως πολλοί! Ἄ, μακάρι, μακάρι νὰ γινόμουν! Ἄπ' τὸ στόμα τους καὶ στοῦ θεοῦ τᾶφτί!.. Ἄλλὰ ποῦ!

ποὺ τέτοια τύχη! ποῦ! Ἐδῶ δὲ μποροῦμε νὰ πάρουμε λίγο τραγὶ λίγο τραγὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ παλιότραγα, τ' ἀγριότραγα, ποὺ τα σκοτώνουν στὴ χώρα τῶν βατραχοανθρώπων... Νὰ σοῦ πῶ ὅμως, σοῦ λέω τὴν ἀλήθεια, καὶ νὰ μοῦ τὸ χαρίζεις τὸ κρέας τους, ἐγὼ δὲν τὸ τρώγω! Νὰ φάω ἐγὼ ἀπ' αὐτό! Ἄσε ποῦ βρωμᾶ! γιατί ξέρεις τί τρώνε καὶ πίνουνε; Τί τοῦ δίνεις τώρα;

— Κουρκουτί, δὲ σοῦ εἶπα;

— Γιὰ νὰ τὸ δῶ...

Καὶ ὁ Τάγας σηκώθηκε καὶ πῆγε καὶ κοίταξε...

— Μὰ τί, τί, λάδι εἶνε αὐτό; εἶπε δείχνοντας μέσα στὴ γαβάθα. Ναί, λάδι εἶνε, λάδι!

Ἡ γυναίκα του ποῦχε μαρμαρωθεῖ κραιτῶντας τὸ κουτάλι μίλησε:

— Ἐπειδὴ εἶνε ἄρρωστο τοῦρριζα μιὰ κουταλιά...

— Βρὲ ἀθεόφοβη, γιατί τὸ χαλᾶς τὸ λάδι; ἔχουμε λίγο καὶ τὸ ξεθεύεις ἔτσι; Μὰ δὲν καταλαβαίνεις πῶς σήμερα αὐτὸ εἶνε χρυσὸ πράμμα.

Καὶ κάνοντας τὴ φωνὴ τῆς γυναίκας του:

— Ἐπειδὴ εἶνε ἄρρωστο τοῦρριζα μιὰ κουταλιά!..

Καὶ μὲ τὴ φωνὴ του:

— Καὶ νὰ δοῦμε μιὰ κουταλιά ἔρριζες; Ἐδῶ νά... φῶς φανερό! Μιὰ κουταλιά ἔρριζες; Ἐδῶ γιαιτίζει ὄλο, ὄλο ποὺ νὰ πάρουν οἱ κακοὶ ἄνεμοι τὰ πάντα!.. Ὁ σφρορέλια μου! Κέτσι εἶνε! φῶς φανερό!.. Ἐπειδὴ εἶνε ἄρρωστο! Μωρὴ αὐτὸ μπορεῖ νὰ θέλει γιὰ νὰ γίνε καλά, νὰ φάει καὶ μένα! Θὰ μὲ σφάζεις. Ὁρρίζεσαι πῶς μιὰ κουταλιά ἔρριζες;... Καὶ ποῦ σὲ πιστεύω γώ;... Πῶς νὰ σὲ πιστέψω; Κέπειτα, γιὰ στάσου! Μόνο σήμερα θὰ τῶκανε αὐτό; Ὁ σφρορέλια μου! Ἐδῶ νὰ δοῦμε! Μόνο σήμερα τῶκανε αὐτό. Δὲν τὸ πιστεύω δὲν τὸ πιστεύω! Ἐγὼ τίποτε δὲν πιστεύω παρὰ ὅτι δοῦν τούτα δῶ! τούτα: τὰ μάτια μου! Τὰ στραβά μου! Θὰ πάω νὰ δῶ τὸ πυθαράκι... Ἄχ μαῦτὲς τίς φασαρίες, γιὰ τίς ἔνοιες τοῦ κόσμου ὅλα τάφησα...

Κέφυγε. Δὲ βράδυνε ὅμως νᾶρθε.

— Δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω καλά, εἶπε ἀνοίγοντας λίγο τὰ χέρια, εἶνε τόσες μέρες. Ὅτι ἔγινε ὅμως ἔγινε. Τώρα ὅμως, ὅμως

πρέπει να βγάλουμε τη ζημία. "Ακου δώ: Δέκα κουταλιές δεν τρώνε; ... "Ε, θα γίνουν ένα... Τι έκανε λείε; Το στάρι, είναι χαλασμένο; "Έχει μαμουνάκια, σκουλίκια; Και τί θα πει χαλασμένο κέχει μαμουνάκια, σκουλίκια; Αυτό από τί γίνηκαν; Για πές μου ντέ; "Απ' το στάρι! Μήπως βγήκαν απ' τη μύτη μου; "Απ' το στάρι βγήκαν! Στάρι ζωντανό είναι αυτά! Να φάνε τόσες κουταλιές που είπα, για να μείνει και για αύριο!

"Η γυναίκα του δέ μιλούσε. Τα παιδιά δεν έβγαζαν μιλιά. "Ακίνητα έμεναν.

Αυτός περπάτησε άπάνου κάτω, έπειτα είπε:

—Θα τα ταΐσεις;

—Ναί...

—Νάρχισουν για να πάνε να κοιμηθούνε νωρίς. Το δικό μας που τ'όχεις; Στο μαγειριό και ζεστένεται; Να πās να το φέρεις...

"Η γυναίκα του σηκώθηκε χωρίς να πει τίποτα και βγήκε έξω.

—"Εμπρός, είπε αυτός στα παιδιά. να φάτε!... Είπαμε πόσες κουταλιές!... Λοπόν, εσύ πρώτα Λύκο...

Το φαί ήταν εκεί εμπρός και το παιδί παίρνοντας ένα κουτάλι άρχισε να τρώει...

—Μιά... δυό... τρεις, μετρούσε ο Τάγας.

Το μικρότερο τ'όχει πάρει ο ύπνος. Τα τρία άλλα κοιτάζαν. "Ένα φάνηκε να ξερογλύφεται, πουβλεπε τον αδελφό του να τρώει...

"Ένας κρότος έγινε κάτω στην έξωπορτα, και ο Τάγος γύρισε και προχώρησε ίσαμε την πόρτα. Γρήγορα όμως γύρισε για να δει το παιδί του...

—Καταραμένο, καταραμένο, έκανε σε τσάκωσα! σε τσάκωσα! φώναξε. "Έκλεψες μιά κουταλιά καταραμένο! Δέ θα φās όχι, δέ θα φās άλλο!

—Μά δέν έφαγα, άγλυφα το κουτάλι, του είπε το παιδί του.

Το κουτάλι άγλυφες; Θέλεις να γελάσεις έμένα, έμένα εσύ...

"Ένας γερό βατραχοάνθρωπος μπήκε και τόν διέκοψε...

—"Ο προεστός Μαλλής του είπε, είναι κάτω και σε θέλει!...

—"Αμέσως... πήγαινε...

"Ο βατραχοάνθρωπος έφυγε και πίσω του ο Τάγας. "Όταν όμως έφθασε κοντά στη σκάλα, στάθηκε και γύρισε γρήγορα πίσω.

—"Ω, ώ! έκανε άμα έφθασε στην πόρτα της τραπεζαρίας, ώ τα καταραμένα!

Τα παιδιά του όλα είχαν ουχτεί στη γαβάθα κέτρωγαν και με τα χέρια. Στη φωνή του πετάχτηκαν τρομαγμένα από πάνω της σαν τα κοράκια που τρώνε ψοφήμι και τα σηκώνει κρότος όπλου. "Αλλ' η γαβάθα πώς, πώς έγειρε, έπεσε χάμω κέγινε συντριμματα...

"Ο Τάγας έβγαλε φωνή σα νάδε το σπίτι του να πέφτει και σωριάστηκε κι αυτός κάτω...

***

Μετά λίγες μέρες σ'όλη την πόλη, κέπειτα σ'όλο το κράτος μιλούσαν για το θαύμα που έγινε στο σπίτι του Τάγα. Αυτός είχε πεθάνει, αλλά ανακαλύφθηκαν άποθήκες γεμάτες στάρι κιάλλα φαγώσιμα. Μαζί και χοήμα, χοήμα, νομίσματα της πολιτείας, με τόν ώραίο σκαλισμένο κύκνο.

Οί κατάρες σα βροχή μεγάλη έπεφταν. Κέλεγαν:

—Κόπος ανθρώπινος πάνω στην ψυχή του!...

Κέπειδή τότε, έπιαναν οί κατάρες, κόπος ανθρώπινος εκάθησε, κ' έπεσε πάνω στην ψυχή του πρώτου τσιγκούνη και στάθηκε άδύνατο έτσι φορωμένη να φτάσει εκεί που μένουν οί άλλες. Και γύρισε πίσω στη γή.

Καλύτερα όμως νάφευγε. Γιατί η ψυχή αυτή η πασαλιμένη με άκαθαρσίες που πλανάται, κάνει γύρους στη γή, πλησιάζει πολλές φορές ψυχές ανθρώπων που είναι έτοιμοι να βγούν στον κόσμο, πάει κοντά τους σαν την πεταλούδα στο άνθος. Βρώμικη όμως αυτή. Και πεταλούδα που δέν παίρνει άλλ' αφίρει. Και το άνθος παίρνει απ' την αιώνια βρώμα της.

Κέτσι άλλοι έπειτα, άλλοι πολλοί βγαίνουν στον κόσμο, όμοιοι, όμοιότατοι με τόν Ταγα, βγαίνουν με τις άκάθαρτες ψυχές τους, να τυραννίσουν την ανθρωπότητα, τους καλούς ανθρώπους...

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ ΧΩΡΙΣ ΠΑΤΕΡΑ

"Αχ περβολοριάσα καινούρια

"Αχ περβολοριάσα καινούρια

"Αχ περβό-λα-ριά και-νούρια

Πόσο τά-πουλάς-τ' άγγουρία.

— "Ωώω... να μη ξημερώση ποτές.

Και το σαντούρι εξακολουθούσε την υπόκρουση.

Τέτοιο γλέντι πρώτη φορά γενότανε στο σπίτι της κυρά-Δέσποινας της Σημαδιακής, πούχε και κόκκινο φανάρι στην πόρτα για να μην κάνη λάθος το τσούρνο από τους ναύτες που μαζευότανε κάθε Σαββατόβραδο έξω από το σπίτι της, ποίος να πάρη σειρά να πρωτομπή, γιατί η άστυνομία δέν άφινε να μπουν καινούριοι όσο ήτανε κόσμος μέσα στη σάλα.

Μά ζήτημα είναι αν είχε ποτέ μεταγένη σ' άλλο παρόμοιο σπίτι τέτοιο γλέντι και για τόν ίδιο λόγο. Για βαφτίσια. Μάλιστα. "Ητανε τρεις μέρες που η Κούλα γέννησε ένα πάσταρδο και καθώς ήταν χλωμό κι άδύνατο σαν κακοχρονόναχει άποφασίσανε να το βαφτίσουνε άρον άρον. Κ' ύστερα το στρώσανε στο γλέντι. Με την ευκαρία αυτή η κυρά-Δέσποινα η Σημαδιακή είχε φωναξει τέσσερις-πέντε από τους πιο ταχτικούς της πελάτες που τους ύποληφτότανε ξεχωριστά γιατί ήτανε λεβεντάνθρωποι και κουβαρνταδες. Το Μήτσο το σωφέρ, τόν κυρ-Νικόλα το χασάπη, τόν Τάκη τόν κουρέα και τόν Μπαλαγόνα τόν καφετζή, που ήξερε με το νι και με το σίγμα όλα τα μπουντρούμια της "Αστυνομίας κι' όλων των φυλακών τα κελιά, καταδικασμένος ένα σωρό φορές μιά για λαθρεμπόριο, μιά γιατί είχε χασισοποτειό, μιά για σωματεμπορία και γι' άλλα παρόμοια. Πρώτης τάξεως άνθρωπος. Ξεσκολισμένος. Αυτοί έκαναν και τα έξοδα για τα βαφτίσια και για το γλέντι. Τ' ήτανε για δαύτους; νοικοκυραίοι άθροψοι και κουβαρντάδες. "Η Κούλα ήτανε το καλλίτερο κορίτσι άλλως τε. Κ' έπειτα κάνανε ένα ψυχικό. Πρόμματα του Θεού. Και μόνο που τους διάλεξε η κυρα-Δέσποινα η Σημαδιακή, αυτούς κι' όχι άλλους για ένα τέτοιο έπίσημο γεγονός του σπιτιού, τους έκολάκευε ιδιαίτερα. Χαλάλι

τά έξοδα. Και το γλέντι εξακολουθούσε αδιάκοπα. Το κοκκινέλι τους μούσκευε τα σπλάχνα κ' οί φωνές βγαίνανε ξεκάρφωτες απ' τ' άραχνιασμένα λαρύγγια ανακατωμένες που και που με καμμιά στρίγγλικη γυναικεία φωνή από τ' άλλα κορίτσια του σπιτιού που τους συντροφεύανε.

Σε μιá στιγμή ο Μπαλαγόνας μερακλώθηκε τόσο, που θυμήθηκε παλιά χρόνια πουταν άγαπητικός από έπάγγελμα. "Απλωσε το χέρι του στη διπλανή καρέκλα, τέντωσε την κοιλιά του, εκλείσε τα μάτια, έβαλε τ' άριστερό χέρι στ' αυτί κι' άνοιξε τη στοματάρα του. "Ένας μνηκημός ξαπολύθηκε μακρόσυρτα.

— "Ασασσασσασσασσ!

"Υστερα πήρε άνάσα και βαθειά συγκινημένος, σπουλι στο μεθύσι, άρχίνησε να τραγουδά σηκώνοντας τα φρύδια του...

Μεσ' στού Συγγρού το χτίριο

"Έχω ένα χελιδόνι

Παρακαλώ το Φωτεινό

Να μη μου το μαλώνη.

Οί άλλοι που τόν παρακολουθούσαν με κατανύξη, επανάλαβαν χτυπώντας ρυθμικά τα παλαμάκια...

Να - μμηουτό - μαλώνηηη...

***

"Η Κούλα η λεχώνα ήτανε στο κρεβάτι της και μασούσε μαστίχα. Της είχαν μισανοίξει την πόρτα της κάμαρής της και παρακολουθούσε το γλέντι που γενότανε στην αυλή. Κάπου-κάπου η κυρα-Δέσποινα η Σημαδιακή ανέβαινε για να τη ρωτήξη μη θέλει τίποτα. Γιατί η Κούλα ήταν τ' όμορφότερο κορίτσι κι' ο στόλος του σπιτιού. Αυτός ήταν κι' ο λόγος που δέχτηκε η κυρα-Δέσποινα να την κρατήσει όταν βρέθηκε σ' αυτή την κατάσταση κι' ακόμα να δεχθή να γίνουν και τα γενητούρια και τα βαφτίσια. "Η άλήθεια όμως είναι ότι κ' η παρέα είχε το μέρος της σ' αυτό. "Όλοι είχανε γλεντήξει νύχτες μαζί της και θα τους κακοφανότανε αν την έδιωχνε. Μά πώς τώπαθε πάλι αυτή η εύλογημένη; Πώς δέ φυλάχτηκε; "Ε, τυχερό ήτανε. Μά τί τώθελε

Ἀπὸ κάτω τώρα οἱ φωνές ἐρχόσανε πιὸ καθαρά. Ἡ παρέα φωντωμένη τραγουδοῦσε ἓνα χασικλίδικο...

Ἄϊντε βρε Μιχάαα... βρε Μιχάλη σάν [πεθάαανης,

Ἄϊντε βρε Μιχάλη σάααν πεθάάνεις,

Ἄϊντε τὸ λουῶ—

Τὸ λουῶ τί θὰν τὸν κἀάνεις...

Παφ-πούφ, παφ-πούφ, φουμάαααρουμε
Κἀάνειν δὲν πειράαααζουμε.....

Ἄμἀααααν.....

(1930)

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΞΑΣ

ΑΝΟΙΞΗ

Ἄνοιξη μου γλυκειά, πού γυρισμὸ δὲν ἔχεις.
ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Παύση.

Ἄνοιγεις ἢ πόρτα. Ἄπ' ἔξω ἀκούεται ἡ φωνή τοῦ νερούῶ δυνάτη καὶ παραξένα χαρούμενη μὲς τ' ἀνοιξιὰτικο προῦ.

**

Τὸ ἐπεισόδιο :

Ἐκεῖνος, ἓνας φιλήσυχος πολίτης, ὡς 45 χρονῶ, παλῆδς νοικάρης τοῦ σπιτιοῦ καὶ ζωγράφος, περνώντας τὰ ξημερώματα τὸν κοινὸν διάδρομο εἶδε τὴν πόρτα τῆς κάμαρας μιανοῦ κοριτικοῦ ὡς 16 χρονῶν Ἐκείνης, μισογερομένη (μόλις εἶχαν ἀρχίσει νὰ μπαίνουν οἱ ζέστες) μπῆκε καὶ βίασε τὸ πλαγιασμένο κορίτσι. Ἐκείνη τοῦ παραδόθηκε δίχως καμῖαν ἀντίσταση. Μὲ τὰ χέρια μπλεγμένα κάτω ἀπὸ κεφάλι, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, ἀφέθηκε νὰ σκεπαστεῖ ἀπὸ ἐλαφρὸ σῶμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀπτῆ λεπτὴ πάχη καὶ τὶς μυρουδιὰς τῶν λείμονανθῶν πού μπαίναν ἀπὸ τάνοιχτὸ παράθυρο.

Μετὰ Ἐκεῖνος ἔφυγε γιὰ τὸν καθημερινὸ του περίπατο.

Πῶς τόμαθαν, πῶς τόμαθαν; Τὶ μᾶς νοιάζει;!

Τώρα τὴν ἔχουν κλειδώσει στὴν κάμαρά της. Ἡ μητέρα της, μιὰ παχουλὴ νοικοκυρά, ἔχει ἀναλάβει νὰ θρηνησει στὴ σκάλα τὸ χαμὸ κατὶ πού κεινῆς προῖν ἀπὸ χρόνια εἶχαν ἀναλάβει ἡ μάνα της νὰ θρηνησει τὸ χαμὸ του, ὄχι σὲ καμιά σκάλα, ἀλλὰ στὴ μάντρα τους, ἐνῶ ἡ μεγάλη της ἀδελφὴ γεμάτη ἀπὸ μιὰν ὑστερικὴ ὀργὴ γυρνᾷ ὄλο τὸ σπῖτι βρίζοντάς τὴν δίχως ἔλεος.

Ἐκείνη πάνω στὸ κρεβάτι της, ξέντυτη

ἀπὸ «κείνη» τὴν ὄρα, προσπαθεῖ μὲ τὰ θανάσια χέρια της νὰ πνίξει στὸ γυμνὸ λαιμὸ της κατὶ χαρούμενες κραγγές πού θέλουν νὰ ξεφύγουν. Ἡ σάρκα της γυαλίζει παράξενα. Λὲς κ' ἓνα καινούργιο φῶς, μιὰ λαμπάδα ἀνάψε μέσα της ἀπὸ τὰ ξημερώματα.

**

Ὁ φοιτητὴς κλείστηκε στὴν κάμαρά του καὶ τὴ συλλογίζεται. Μπροστά του εἶνε ἀνοιγμένο τὸ πληκτικὸ Δίκαιο. Μὰ αὐτὸς θυμᾶται Ἐκείνη. Θυμᾶται ὅταν τὴν πρῶτῳ:

Ἦταν ἓνα χειμωνιάτικο ἀπόγεμα. Γκριζο. Ἄκουμπισμένος στὸ παράθυρο ἔβλεπε τὸ δρόμο. Ξαφνικὰ τὴν εἶδε νὰ προβάλει ἐκεῖ στὸ στρώψιμο καὶ νάρχεται κατὰ τὸ σπῖτι του. Φοροῦσε ἓνα μεγάλο καπέλο, φουστάνι τούλινο καὶ γοβάκια κίτρινα. Στὰ χέρια της βαστούσε ἓνα κλαδί ἀνθισμένης μυγδαλιάς. Κι' εἶχε τὸ πιὸ χαριτωμένο περπάτημα τοῦ κόσμου. Προχωρόντας ὄλο ἓνα χαμογελοῦσε. Μπῆκε στὴν πόρτα του. Τότες ὁ φοιτητὴς ἔκλεισε τὸ παράθυρο καὶ κάθησε στὸ τραπέζι του μ' ἓνα βέβαια αἶσθημα βαθεῖα του πῶς ἡ «Ἄνοιξη» ἔφρασε!

Μετὰ, μιὰ μέρα, δὲν εἶνε βδομάδα, τὴν ἄκουσε ἔξω ἀπτὴν πόρτα του νὰ μιᾷ μὲ μιὰ φίλη της.

«Νοιώθω μὲ μιὰ καινούργια δύναμη, τῆς ἔλεγε. Φέτος ἔχουν ἀλλάξει ὅλα, δὲν εἶνε; Εἶμαι ἔτοιμη νὰ τολμήσω τὸ πᾶν. Φαντάσου, ἀγάπη μου, πῶς κάθε νύχτα κοιμᾶμαι μὲ τὴν πόρτα ἀνοιχτὴ μὲ τὴν ἑλπίδα πῶς μιὰν ἀνὴρ κάποιος θὰ μπεῖ μέσα στὴν κάμαρά μου ἀργὰ-ἀργὰ καὶ θὰ μὲ πάρει!»

Συλλογίζεται αὐτὴ τὴ θεῖαν ἀπαντοχί της.

Ὁραματίζεται τὴ γαλήνια ἔκσταση μὲ τὴν ὁποῖα δέχτηκε τὴν πυρὴν ὀργὴν τοῦ πρώτου ἀντρα.

Τὴν καταλαβαίνει πέρα γιὰ πέρα. Τὴ δικαιώνει.

Τὶ λέει τὸ «Δίκαιο»;

**

Στὴ σκάλα.

Στὸ τρίτο πάτωμα ἓνας δημοσιογράφος

κλειδώνει τὴν πόρτα του καὶ κατεβαίνει. Ἐχει πάρει ἓνα κροῦ μπάνιο καὶ πάει νὰ κάνει μὲ ὄρεξη τὸ ρεπορτάζ του: «Τὰ φλέγοντα ζητήματα τῆς Φυλῆς».

Πληροφορεῖται περὶ τίνος πρόκειται. Σκέφεται. Ἐχει τὴν ἰδέα, ὅπως ὅλοι οἱ δημοσιογράφοι, πῶς μπορεῖ νὰ βροῖσει τὴν ἀληθινὴ αἰτία τοῦ κάθε τί, πῶς τὰ βλέπει ὅλα ἀπὸ ψηλά. Στὸ πρῶτο πάτωμα στέκεται. Νομίζει πῶς τὸ βροῖκε. Τὸ λέει δυνατὰ:

— Πταίει ἡ Ἄνοιξις!

καὶ γελᾷ μόνος του.

Στὴν δξώπορτα σκουντουφλᾷ πάνω σ' ἓνα παιδάκι πού βαστᾷ κουβαρίστρες καὶ κατὶ ἄλλο. Πέφτει μιὰ. Στὴ μῆτη τὸν χτυπάει μιὰ μυρουδιὰ ψαριοῦ. Φεύγει.

Ἕνα παιδιὰτικο κλαψιγητό. Ἀπὸ πάνω μιὰ φωνὴ.

— Τὴ λέρωσες, μὲς τὴ λάσπη τὴν ἔριξες, κακοῦργε!

— Μὲς τὴ λάσπη, μὲς τὴ λάσπη, κορούλα μου....

— .....!

Ἀπὸ μιὰ πόρτα τοῦ ἰσόγειου βγαίνει ὁ κ. καθηγητὴς. (Δὲν ξέρω ἂν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὸ φοιτητὴ τοῦ ταράτσου). Φοράει ἓνα τριμένο σταχτι παλτό. Ἀκούει κι' αὐτὸς τὴν ἱστορία ἀπὸ τὸν πορτιέρη. Βγάξει τὰ γυαλιά του καὶ τὰ στερεώνει στὴ μῆτη του. Τί ἄραγες θέλει νὰ διαβάσει γιὰ Κείνη; Καὶ σὲ ποιὸ βιβλί; Κονᾷ τὸ κεφάλι του. Ὅλ' αὐτὰ ξέρει πού καταλήγουνε. Ἐχει τὶς δύο του κόρες στῆς Μαμά Ροζὺν καὶ τοῦ στέλνουν τὸ νοῖκι καὶ τὰ τσιγάρα.

**

Ὁ πορτιέρης.

Εἶνε τέτιος ἀπὸ ἐπάγγελμα καὶ ἀπὸ χαραχτήρα. Πέρασε τὴ ζωὴ του σ' αὐτὴν τὴν πόρτα καὶ δὲν τὴν ἄλλαξε. Βροῖσει τὸ χουζοῦρι του.

Μασάει ἓνα σβολοράκι καπνὸ καὶ κάποιες φτύνει στὶς πέτρινες πλάκες τῆς μασαῖας.

Αὐτὸς τὸν ξέρει τὸ ζωγράφου καλά.

Πᾶνε εἴκοσι χρόνια ὅταν ἓνα πρωῖνό, κουβαλόντας στὰ χέρια ἓνα καβαλέττο καὶ

τά πινέλα του, ἦρθε κ' ἔπιασε τὴν κάμαρα ποῦνε τώρα ὁ φοιτητής. «Τότες» ἦταν ντροπαλὸς σὰν παιδάκι καὶ γλυκὸς καὶ καλὸς, καλὸς. Καλὸς ἦταν δὲ ἴσαμε χτὲς ἀκόμα. «Τότες» ἅμα ἔβλεπε καμιὰ γυναῖκα κοκινίζε. Κ' εἶχε ἓνα ὄμορφο κεφάλι, τόσο πού «δὲν ἤξερε ποῦ νὰ τ'ἀκουμπήσει!»

Ὅμως τελευταῖα εἶχε «χαλάσει». Πολλὲς νύχτες εἶχε μπάσει κρυφὰ σπῖτι του, πάντοτε βέβαια μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ παλιοῦ φίλου του τοῦ πορτιέρη, γυναῖκες καὶ τὶς ξέβγαλε τὰ χαράματα.

Δὲν εἶνε πολὺς καιρὸς, ἓνα μεσημέρι εἶχε κοντοσταθῆ νὰ κουβεντιάσουν. Στὸ δρόμο περνοῦσε μιὰ κυρὰ ψηλὴ, περήφανη, ντυμένη κατάσπρα.

—Νᾶξερές, φίλε μου Καλλίνικε, ἔτσι μούρχεται νὰ τὴν ἀρπάξω, νὰ τὴ φέρω δῶ μέσα καὶ νὰ τὴ λερῶσω!

Καὶ τὰ μάτια τοῦ ζωγράφου γυάλισαν.

—Δὲ μπορῶ νὰ χωνέψω, ξακολούθησε, αὐτὴν τὴν περήφανη ἀγνότη, τ'ἄσπρα τῆς ροῦχα, τὸ περπάτημά της, τὸ κορμί της τὸ ἴσο!

Μετὰ μελαγχόλησε.

—Νᾶξερές, φίλε μου Καλλίνικε, πόσο ἄλλαξα. Δὲν εἶμαι κείνος ποῦξερές, ὁ λεπτός, ὁ αἰσταντικός. Προστύχισα. Καὶ μόνος σου θὰν τὸ κατάλαβες. Τότες, θυμᾶσαι, εἶχα ἓνα ὄμορφο κεφάλι! Τώρα τὰ μαλλιά μου ἀσπρίζουν καὶ τὰ χαρακτηριστικά μου χοντρήνανε. Καὶ τὸ πνεῦμα μου χόντρηνε! Θυμᾶσαι τότες ποῦρθεσ καὶ μὲ βοήθησ κ' εἶχα τρεῖς μέρες νὰ φάω; Μάρτης μῆνας ἦταν θαρῶ. Τί σοῦ εἶπα; «Ἐγὼ ζῶ καὶ αἰστάνομαι μὲ τὴν καρδιά μου καὶ τὸ κεφάλι μου τ' ἄλλα εἶνε χυδαιότητες». Σήμερα θὰ σοῦ ἀπαντοῦσα: «Ζῶ καὶ αἰστάνομαι μὲ τὴν κοιλιά μου καὶ τ' ἀποκάτω τῆς τᾶλλα εἶνε ἀρλοῦμπε!»

Καὶ γέλασε. Ἐπειτα πάλι:

—Νᾶξερές, φίλε μου Καλλίνικε, πόσο νασταλγῶ κείνον τὸν καιρὸ... Εἶνε μέρες πού ἐλπίζω πὼς θὰ ξαναγίνω ὅπως τότες. Ἐνα τίποτε, ἔν' ἄπλο περιστατικό μπορεῖ νὰ μὲ κάνει ν' ἄλλᾶξω. Καὶ τὸ περιμένω. Μὰ ἴσως νὰ εἶνε καὶ μιὰ χίμαιρα πού θέλω...

Ὁ πορτιέρης παίζει μὲ τὴ γλῶσσα του τὸ σβολαράκι τὸν καπνὸ καὶ σκέφτεται:

—Ναί... τώρα! Τώρα πούκανε ἓνα «τέτοιο» ἔγκλημα νὰ περιμένει αὐτὸ τὸ τίποτα.... Τώρα....

Καὶ φτύνει.

***

Ὁ ἥλιος ἔχει σταθεῖ πάνω ἀπὸ δρόμο καὶ πλημυράει τὰ σπῖτια ἓνα γύρω μὲ φῶς. Ὁ φοιτητής εἶνε στὸ παράθυρο. Παρακολουθεῖ Ἐκείνην πού ἀκουμπισμένη στὸ περβάζι τοῦ παραθύρου τῆς βλέπει ἔξω. Ξαφνικὰ γυρνᾷ ἀπότομα τὸ κεφάλι τῆς κατὰ πάνω του, κλίνει τὰ βλέφαρά της καὶ χαμογελά. Ὁ φοιτητής ταράζεται καὶ μπαίνει μέσα. Εἶνε κατακόκινος. Γρήγορα δμως ἀντιλαμβάνεται:

—Χαμογέλασε τοῦ Ἥλιου!...

καὶ ξαναβγαίνει στὸ παράθυρο. Τὸ κορίτσι ἔχει χαθεῖ. Σὲ λιγάκι ὅμως φαίνεται τὸ χέρι τῆς, τὸ γλυκὸ θαυμάσιο χέρι τῆς. Βαστὰ ἔν' ἄσπρο μαντυλάκι πού τ'ἀφίνει νὰ πέσει. Εἶνε μικρὸ τόσο-δὰ, κεντημένο γύρω-γύρω μὲ φεστόνι καὶ πασπαλισμένο μὲ πέντ' ἔξη κόμπους αἶμα κόκκινο. Ἀπλώνει στὸν ἀέρα καὶ κατεβαίνει κατεβαίνει ὅσπου πάει καὶ κάθεται ἀπαλᾶ-ἀπαλᾶ πάνω στὶς λάσπες ποῦχε πέσει ἡ κουβαρίστρα.

Ὁ φοιτητής μαντεύει ἓνα Σύμβολο καὶ συγκινεῖται.

—Δὲν τὸ θέλει, δὲν τὸ θέλει, τὸ πέταξε...

***

Ξαφνικὰ φάνηκε νόρχεται Ἐκεῖνος. Πρῶτος τὸ ἀντιλήφθηκε ὁ πορτιέρης καὶ ἔδωκε εἶδηση στοὺς νοικάρηδες. Αὐτοὶ εἶχανε πάψει τὶς φωνὲς μὰ ξακαλονθούσαν νὰ μένουν στὴ σκάλα καὶ νὰ μουρμουρίζουν. Μόνον σὰν ἄκουσαν τὸν πορτιέρη κουνήθηκαν. Ποιὰ θυμήθηκε τὸ φαγητό, ποιὰ τὸ σκούπισμα, ποιὰ εἶπε «νὰ μὴν τὸν δῶ», τέλος ὅλοι τοὺς βιάστηκαν νὰ μποῦν στὰ σπῖτια τοὺς, μὲ μιὰν ἔκφραση ἀγαναχτισμένης περιφρόνησης καὶ σχασιάς στὸ πρόσωπο. Βροντήξανε τὶς πόρτες τοὺς καὶ κλειδώσανε διπλά. Δὲν παραλήψανε ὅμως νὰ βγάλουνε τὸ κλειδί γιὰ νὰ μείνει ἡ κλειδαρότρυπα ἐλεύθερη. Τὸ ἴδιο ἔκαναν ἡ Μητέρα κ' ἡ Ἀδελφή.

Ὁ φοιτητής εἶδε τὸ κορίτσι νὰ κουνᾷ τὰ χέρια Ἐκεινοῦ καὶ νὰ τὸν χαιρετᾷ. Κι'

αὐτόνα πάλι νὰ τῆς χαμογελά μ'ὄλο του τὸ πρόσωπο. Κιτρίνισε. Ἐκλείσε τὸ παράθυρό του μ'ὄρμη καὶ ῥίχτηκε στὸ Δίκαιο. Ἀπὸ κακό του καμπούριασε. Ἐνιωσε κάθε ἐλπίδα νὰ χάνεται πιά.

—Ἀγαπιοῦντε λοιπὸν ἀληθινά.

Κι' ὁ πορτιέρης πού ξανάσκυψε εἶδε Ἐκείνον νόρχεται ἀνάλαφρος, γεμάτος φῶς, ὄμορφος ὅπως «τότες». Τὰ χέρια του κουνιότανε χαρούμενα. Τὸ κεφάλι του εἶχε γυίνει πάλι ὄμορφο «πού νὰ μὴν ἔξορει πού νὰ τ'ἀκουμπήσει». Τὸν κατάλαβε νὰ πλησιάζει καὶ νᾶναι τριγυρισμένος ἀπὸναν ἀέρα καλωσύνης, εὐγένειας καὶ ποιήσης. Ὅπως «τότες». Κι' ἀπόρρησε ὁ πορτιέρης — Ἰσα-ἴσα σήμερα!

Ἐκείνη γιὰ νὰ τὸν δεῖ καλύτερα ἔσκυψε,

Ο ΑΧΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΩΝ

Στὸ φαροδὸν φωτισμένο δρόμο, περπατούσανε ὁ ἓνας πλάι στὸν ἄλλο, ἀργομιλώντας καὶ τονίζοντας κάθε λέξη τοὺς ποῦφκιαχνε κι ἀπὸ μιὰ φράση χτυπητὴ, χρωματισμένη μὲ τὴ μόρφωση τῆς πολῦπειρης ζωῆς τοὺς. Κι ἀνάμεσα ἀπὸ κάθε μικρὴ σιωπὴ περιμέναν τὴν ἐντύπωση πού θᾶκανε ἡ διατύπωση τῆς ἀνώτερα σπουδασμένης σκέψης τοὺς, ἐνῶ... πίσω τοὺς ἀργά, ρυθμικὰ τοὺς ἀκολουθοῦσε ὁ ἀχὸς τῆς περπατησιάς τοὺς.

Δυὸ ἀλάνια πού εἶχανε βγῆ ἀπὸ ἓνα στενὸ πλαῖνὸ δρομάκι κ' εἶχανε ἀνακατωθεῖ ἀνάμεσα στὸ πηγαινέλα τοῦ νυχτερινοῦ ἐκείνου κόσμου μὲ τὰ κουρασμένα, σκυθρωπὰ πρόσωπα, σκορπούσανε μὲ τὰ πειραχτικά τοὺς λόγια τὴν ξενιοσσιά πού πλημυροῦσε τ' ἀφρόντιγο κεφάλι τοὺς, σπάζοντας ἔτσι τὴ σιωπὴ πού ἔπνιγε κάθε συλλογισμό.

Καί, σὰν ἀντικρύσανε μπροστά τοὺς τὸ ζευγάρι πού σιγοπερπατοῦσε σταμάτησαν γιὰ μιὰ στιγμή, κυττάχτηκαν καὶ πονηρὰ ὁ ἓνας ἔκλεισε τὸ μάτι. Ὁ ἄλλος μὲ κάποιον δισταγμὸ μουρμούρισε:

—Ρε κῦττα... ἓνας παπᾶς μὲ μιὰ κυρία... πού τὰ λένε...

ἔσκυψε, ἔσκυψε πολὺ. Τόσο πού ἔπεσε στὸ δρόμο καὶ σκοτώθηκε. Ἦταν κάτι πού δὲν τ'ὄθελε μὲ κανέναν τρόπο Ἐκείνη... Θάλεγε κανεὶς πὼς ὁ Ἥλιος τὴν τράβηξε ἀπὸ τὰ μαλλιά καὶ τὴν ἔριξε.

Τὸ μαντυλάκι μὲ τὸ φεστόνι πιτσιλίστηκε ἄλλη μιὰ φορὰ μὲ αἶμα.

(Ποῦ ἦταν ὁ Φοιτητής γιὰ νὰ δεῖ ἀκόμα ἓνα «Σύμβολο»:)

Ἄνοιξη! Ψηλὰ κάτι συνεφάκια ταξιδεύουν χαρούμενα σπρωγμένα ἀπὸναν ἀγέρι μου μωρίζει λειμονάνθια....

(Καίρι).

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΑΝΤΡΕΑΣ

—Μπᾶς κ' εἶναι ἡ παπαδιά;

—Ἄντε, ρέ, σὰ νὰ μὴν ξαίρω γῶ τὶς παπαδιές... Αὐτὴ φοράει καπέλλο καὶ φουστάνι μὲ λουλούδια... Ἐτσι ντύνεται ἡ Παπαπαντελίνα; Ἐ, λοιπὸν ἄκουε καὶ μένα... πανὶ μωρίζει.

—Σκάσε, ρέ, ἁμαρτία, γιὰ τὸν παπᾶ νὰ λὲς τέτοια πράματα...

Σώπασαν γιὰ μιὰ στιγμή καὶ σὰ νὰ γύρουν τὴν ἀπορία τοὺς νὰ ἱκανοποιήσουνε ἐτάχναν τὸ βῆμα γιὰ ν' ἀκούσουν κάτι ἀπὸ τὴν κουβέντα πού θὰ τοὺς φώτιζε τὸ σκοτισμένο τοὺς μυαλὸ πού παραξενευότανε νὰ βλέπη ἓναν παπᾶ μὲ μιὰ κυρία... νύχτα, τέτοια ὥρα μέσα στοὺς δρόμους...

Κ' ἡ γυναῖκα ἔλεγε:

—Ποῖς νὰ μοῦ τῶλεγε, πὼς ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ξηνητεῖα θὰ ἀνταμώνουμε καὶ πάλι στὸν ἴδιο τόπο πού περάσαμε τὰ παιδικὰ μας χρόνια. Καὶ πόσο ἀλλαγμένοι... Ἐσὺ παπᾶς καὶ κανεὶς ὄνειρα νὰ γίνης καὶ Μητροπολίτης... Κ' ἐγὼ, μιὰ παντρεμένη, ζωντοχίρα... ζωντοχίρα μὲ δυὸ παιδιά...

»Σὰ θυμᾶμαι καὶ τὴν ἡμέρα πού ἦρθε ὁ πατέρας σου στὴν Ἀθήνα καὶ σὲ πῆρε νὰ σὲ πάη στὸ χωριό... Ἐτσι γιὰ νὰ μᾶς χωρίση... Τὸν εἶχανε πληροφοροῦσει πὼς

ἀγαπιόμαστε, και δὲν ἔκανε, λέει, νὰ παντρευτοῦνε δυὸ δευτέρα ξαδέλφια... Προφάσεις γιὰ νὰ μὴ ξελογιαστῆς...

»Ἐπειτα τὸ γράμμα σου... τὸ μοναδικό, ποὺ γύρευες νὰ δικαιολογηθῆς, λὲς καὶ σοῦ γύρεψα ἐγὼ ἐξηγήσεις...

»Ἐπειτα ξανάρθρες τόσες φορές... Τέλειωσες τίς σπουδές σου, μὰ ἐγὼ στ' ἀναμεταξὺ... πῆρα ἀλλιώτικα τὸ χωρισμό... Μοῦ συμβήκανε πολλά...

»Ἐπειτα... παντρεύτηκα... ξενητεύτηκα... χῶρισα... καὶ τὰ δυὸ παιδιά μου τὰ κράτησε ὁ ἀντρας μου...

—Θὰ ὑπόφερες πολλά... καταλαβαίνω. Πόσα δὲ βλέπω, δὲν ἀκούω καθημερινῶς, σὰν παπᾶς ποὺ εἶμαι. Καὶ τώρα ἤσουν πιά λεύτερη... ἀνεξάρτητη, χωρὶς κανένα δεσμό...

—Μὰ καὶ χωρὶς ἀγάπη, οὔτε φιλία γιὰ κανένα.

—Ξεχνᾷς πὼς δὲν εἶμαστε ξένοι;
—Ναί, εἶμαστε δευτέρα ξαδέλφια... ἀποκρίθηκε μ' ἕνα εἰρωνικὸ χαμόγελο.

—Ἄσπεϊα... κ' ἔπειτα αὐτὰ ἰσχύουν ὅπως εἶπαμε γιὰ ἕνα δεσμό, ἕνα γάμο, μὰ καὶ σὺ...

—Ἐγὼ;
—Δὲν πρέπει νὰ σκέπτεσαι, ἔτσι, εἶσαι μιὰ ἀνεπτυγμένη, μιὰ πολὺπειρη γυναίκα. Ξαίρεις καλά, τὶ μικρὴ σημασία ἔχουνε αὐτὰ μπροστὰ σ' ἕνα καπρίτσιο, σὲ μιὰ ἀληθινή, ἐλεύθερη ἐκδήλωση τῆς ψυχῆς μας...

—Ἄσπεϊο πράμα νὰ μὴν τὰ ξαίρω, μὰ καὶ ποὺ νὰ μὴν εἶμαι κυρία τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ τῆς ἐκδήλωσής μου.

Αὐθόρμητα, τὰ δυὸ πρόσωπα γύρισαν μὲ μιὰς ἐκείνη τῆ στιγμῇ καὶ κύτταξαν ἐπίμονα ἕνα παράθυρο ποὺ ξέχυνε ἀπὸ τίς μισοκλεισμένες γρίλιες τοῦ ἕνα θαμπὸ κόκκινο φῶς.

Κοντοστάθηκαν ἄθελα, ξανακύτταξαν κ' οἱ δυὸ σκιές τους ἀπλωμένες μπρὸς τους ἔσιμιγαν καὶ φάνταζαν ἀγκαλιασμένες.

Μιά γυναίκα ποὺ φαινόταν νὰ μὴν ἔχη ὀρισμένο δρόμο κοντοστάθηκε, τοὺς κύτταξε μ' ἕνα χαμόγελο καὶ προσπέρασε.

Ξεκίνησαν καὶ πάλι μὲ τὸ ἴδιο ἀργὸ βάδισμα, σιωπηλοὶ, ἀφηρημένοι... Σὰ βοηθὸ μακρόσουρο ἔφθανε στ' αὐτιά τους κάποια θύμηση, κι ἄκουγαν, ἄκουγαν ποὺ

τοὺς μιλοῦσε ἀδιάκοπα, βιαστικά, ἀνάκατα. Καὶ προχωρώντας γύριζαν πότε ὁ ἕνας, πότε ὁ ἄλλος τὸ κεφάλι πίσω σὰν νὰ τοὺς μαγνήτιζε ἢ ἐπίμονη ματιὰ τοῦ μισοκλειστοῦ παραθύρου, ποὺ ἄφηνε νὰ προσπερνᾶνε μακρινές, φλογισμένες θύμησης, ἀνάμεσα ἀπὸ τίς γρίλιες.

Τὰ δυὸ παιδιά π' ἀνακατέψανε τὴν περιέργειά τους μὲ στὴν κουβέντα ποῦχανε ἀκούσει, συλλογισμένα, ἀμίλητα περάσανε τὸ δρόμο καὶ βρέθηκαν ἄθελα στὸ ἄλλο πεζοδρόμιο.

—Θυμήθηκαν τὰ περασμένα...

—Λένε τὰ βάσανά τους...

—Ἄς τους νὰ τὰ ποῦνε... δικά τους εἶναι, δικά μας δὲν εἶναι...

Γελάσανε καὶ οἶξαν μιὰ στερνὴ ματιὰ στοὺς δυὸ, ποὺ βαρεμένοι, ξαφνιασμένοι ἀπὸ τ' ἀπρόοπτο μιὰς ἀφορμῆς εἶχανε πέσει βαθειά, μακριὰ σὲ περιστατικὰ ποὺ ὄργωσαν τὰ νιάτα, τῆ ζωῆ του.

Πὼς περάσανε δεκαπέντε χρόνια ἀπὸ τότε! Λίγο καιρὸ ὕστερα ἀπὸ τὸ χωρισμὸ τοῦ ξαδέλφου βρέθηκε μιὰ νύχτα, χωρὶς ἀγάπη σ' ἀντρίκια ἀγκαλιά. Κ' εἶχε πάει μόνη της. Τῆς εἶχε πει, σὰν κοιμηθοῦνε ὅλοι νὰ κατεβῆ καὶ νὰ τοῦ κἀνῆ συντροφιά. Εἶτανε τόσο πολὺ στενοχωρημένος καὶ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κουβέντα.

Ἐμενε προσωρινὰ στὸ σπίτι του γιὰτὶ εἶχε οἰκονόμο τὴ μητέρα της καὶ πῆγε κ' ἐκείνη μετὰ τίς ἑξετάσεις. Εἶτανε τόσο καλὸς μαζί της!

Καὶ τὰ μεσάνυχτα ἡ Ἄννοῦλα, ἀνασηκώθηκε. Παρακολουθώντας τὴ βαρειά ἀνάσα τῆς μητέρας της, ζητώντας ὅμως νὰ διακριθῆ μέσ' στὸ σκοτάδι καὶ τὸ μπρούτζινο τῆς πόρτας πόμολο.

Ἐπειτα κρατώντας τὴν ἀναπνοή της πέρασε ψηλαφητὰ τὸ μακρὸν διάδρομο στὰ νύχια τῶν ποδιῶν της. Στὸ τρίξιμο μιὰς πόρτας ξεχύθηκε μιὰ φωτεινὴ γραμμὴ ποὺ σὰν μαγνήτης τὴν τράβηξε καὶ χάρθηκε πίσω της.

—Τὸξαιρα πὼς εἶσαι καλὸ κορίτσι, καὶ θάρχώσουνα, τῆς εἶπε. Πὼς τὰ κατάφερες νὰ ξανατυθῆς;

—Δὲ γδύθη κακαθόλου ἀφοῦ θάρχώμουνα νὰ σὰς κἀνω συντροφιά, τοῦ εἶπε. Καὶ ἡ νυχτιά τους πέρασε, μὲ κουβέντες, μὲ ἰστο-

ρίες διάφορες ἀπὸ τὴ ζωῆ. Σὰν ἔφυγε τῆς εἶπε νὰ προσέξει νὰ μὴν τὴν καταλάβουνε κι ὅπως τῆς μιλοῦσε σιγανά, σκυφτά, ἢ ἀνάσα του καὶ ἢ μυρωδιὰ τῶν μαλλιῶν του ρουφηχτήκανε ἀπὸ τὴν ἀναπνοή της καὶ πότισαν μέσα βαθειὰ ὅλες της τίς φλέβες, δίνοντάς της ἕνα ξελιγωμα.

Ὅλη τὴν ἄλλη μέρα τὴν πέρασε μὲ τὴν καήλα ἐνὸς φιλιῦ, ποὺ δὲν τῆς δόθηκε. Κι ἀναρωτιόταν γιὰτὶ τάχα νὰ μὴν τὴ φιλήσῃ τὴν ὥρα ποὺ τῆς χაΐδευε τὰ μαλλιά;

Ἐπειτα ἦρθε πάλι ἡ νύχτα, ἡ σιγαλιὰ ἀπλώθηκε παντοῦ, καὶ κείνη μεθυσμένη ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση σούρθηκε, βρέθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα του. Ἐπειτα... στὴν ἀγκαλιά του, καὶ τὰ ξημερώματα ὅλα εἶχανε πιά τελειώσει μαζί μ' ἕνα λυγμὸ ποὺ πνίγηκε στὰ χεῖλη της ἀπὸ τὸ καφτερὸ φιλὶ ποὺ τῆς τὴ σφράγισε μὲ μιὰ ὑπόσχεση.

Οἱ μέρες περνούσανε μὲ τὸ ἴδιο σαρκικὸ μεθῦσι, χωρὶς καμιά ἐξήγησι καὶ μὲ κανένα ἔλεγχο. Ὡς πὺν ἕνα καφτερὸ καλοκαιριάτικο μεσημέρι μὲ βαρειά τὰ κλαμένα μάτια της βρέθηκε μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ σπίτι... ποῦχε τὰ παράθυρα κλειστά... ὅπως καὶ τώρα...

Ἐνα γραμματάκι τὰ ἐξηγοῦσε ὅλα στὴ χοντροὴ γυναίκα μὲ τὸ χαννωμένο μοῦτρο της... Τὴν ἀγάλιασε καὶ τὴν ἔβαλε νὰ καθίσῃ σ' ἕνα χαμηλὸ ντιβάνι. Σὰν τῆς μιλοῦσε μιὰ μυρωδιὰ τσιγάρου καὶ ρακιῶν ἔβγαине ἀπὸ τὰ χοντροὰ της χεῖλη. Ἐνα ἀναφυλλητὸ ἐφούσκωσε τὰ στήθια της καὶ γιὰ παρηγοριὰ ἕνα πλατὺ χαμόγελο ξανοίχτηκε ἀπάνω της... Τῆς ἔδινε ἐκείνη ἢ γυναικα κάποια ἐξήγησι.

Κι ὅπως ὅλα, μὲ τὴν ἴδια γρηγοράδα σὲ τρεῖς μέρες πέρασε κι αὐτό,

Τὸ δίπλωμα μὲ τὴ χρυσὴ κορνίζα, τῆς χοντρῆς γυναίκας χρειάστηκε κ' ἕναν γιὰτὸ ἀπὸ τὸ πάνω πάτωμα, ποὺ εἶτανε καὶ φίλος τοῦ ἀφέντης τῆς μητέρας της. Πόνοι κ' ἔπειτα πόνοι, ἐργαλεῖα, πόνοι κ' ἔπειτα:

—Βλέπεις μικροῦλα μου δὲν εἶταν τίποτα, εἶσαι καὶ πάλι ὅπως πρὶν κι ἀκόμη καλλίτερα. Νὰ ἔρχεσαι μονάχα νὰ μὲ βλέπης, σὲ συμπαθῶ τόσο πολὺ. Εἶχε ἀνοιξε κείνη τῆ στιγμῇ κ' ἡ πόρτα τῆς διπλανῆς κἀμιαρας καὶ πρόβαλε ἕνα ξανθὸ κουκλιετικό

κεφαλάκι. —Ἄντιο, κυρὰ Σταματίνα.—Στὸ καλὸ, παιδί μου, τὴν Πέμπτη λίγο νωρίτερα. Καὶ κυττάζοντας κατάματα τὴν Ἄννοῦλα τῆς εἶπε: —Ἐλα καὶ σὺ τὴν Πέμπτη θὰ περάσης ὁμορφα.

Πόσες φορές ἐπῆγε καὶ ξαναπῆγε ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ποὺ σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Λογίς, λογίς γραμμὴ, περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὴ θύμησή της ἀντρίκιες φυσιογνωμίες, μὰ ποὺ ὅλοι εἶχανε τὴν ἴδια κτηνώδη παθιασμένη ἐκφραση.

Ἐπειτα... ἕνα μικρὸ ταξίδι στὴν ξενιτειά, κ' ἐκεῖ... παντρεύτηκε.

Πόσα δὲν τῆς θύμησε ἀπόψε τὸ κλειστὸ ἐκεῖνο παράθυρο...

Ξαφνικὰ τῆ σιωπῇ ἐτάραξε ἕνα βήξιμο τοῦ παπᾶ ποὺ θέλησε νὰ δώσῃ μιὰ διέξοδο στὴ σκέψη του:

—Δὲν ξαίρω, ξαδέλφη, ἀν ἔχεις προσέξει μερικὲς συμπτώσεις τόσα ζωηρὰ ποὺ μὰς ξαναφέρνονν στὴ θύμηση ἀπὸ ἕνα κομμάτι τῆς περασμένης μας ζωῆς. Νά, ἀπόψε κάποιο κλειστὸ παράθυρο ἐδῶ πάρα κάτω ποὺ περάσαμε, ἐκεῖνο ἀριστερὰ μὲ τίς γυρτὲς τίς γρίλιες, μὲ ξανάφερε στὸ 15 τότε ποὺ ἀποφοίτησα κ' ἔφυγα ὀριστικά γιὰ τὴν ἐπαρχία... Δὲν φαντάζεσαι τὴν ἀηδία ποὺ ἔνωσα τὴν ἡμέρα ἐκείνη γιὰ τὴ γυναίκα, γιὰ μένα, καὶ γιὰ ὅτι ἀφορᾶ... τὸν ἔρωτα.

Εἶχα πάει μ' ἕνα φίλο μου γιὰτὸ νὰ περάσουμε λίγο τὴν ὥρα μας... Εἶτανε ἀπογευμα... γιὰτὶ οἱ γυναῖκες ποὺ πηγαῖναν κεῖ μέσα εἶτανε κρυφές... Μά... τί νὰ σοῦ πῶ, μόλις ἀνοιξε ἡ πόρτα ἔφυγα σὰ νὰ μὲ κωνηγοῦσαν...

Ἀπέναντι μας εἶτανε ἕνας καθρέφτης ποὺ καθρέφτιζε στὰ πλάγια μιὰν ἀνοιγμένη πόρτα μὲ ὅλο τὸ ἐσωτερικὸ τῆς κἀμιαρας.

Ἐνα κρεβάτι, πάνω του μιὰ γυναίκα ποὺ δὲν κλοφαινότανε καὶ δίπλα ἕνα λαβομένο. Χάμω, γύρω παντοῦ ἀριστερὰ, δεξιὰ... βαμβακία... κἀτὶ ἐργαλεῖα, μιὰ λεκάνη ἀπὸ ἕνα σκουρο νερὸ ποὺ φάνταζε σὰν αἷμα κόκκινο...

—Τόσα πολλὰ πράματα γύρω ἀπὸ μιὰ γυναίκα, ἔτσι γιὰ μιὰ στιγμῇ τὰ εἶδατε ὅλα; Ὡ, εἶναι τρομερό! μουρούρισε ἡ Ἄννοῦλα μὲ μιὰ βραχνὴ φωνή.

—Ναί ἀλήθεια δὲ θυμᾶμαι κ' ἐγὼ τί

— Ἀρραβωνιαστικιά μου, μ' ἀποκρίθηκε. Ἀγαπιώμαστε ὅσο κανένα ἄλλο ζευγάρι στὸν κόσμο. . . . Τόσο, πὸν ἐτρομάζαμε οἱ ἴδιοι γιὰ τὴν πολλή μας εὐτυχία. . . .

— Πολὺ σκληρὸ πρᾶμμα ὁ θάνατος. Σκληρὸ ὅσο κ' ἀναπόφηνχο κ' ἀνεπανόρθωτο, ἐφέλλισα, ἔχοντας τὸ κουράγιο νὰ κάνω τὸ φιλόσοφο.

Κεῖνος ἐκοῦνησε ἀποθαρραμένα τὸ κεφάλι. Τὴν ἴδια στιγμή ὁ παπᾶς μᾶς ἐζύγωσε.

Ὁ νέος τὸν ἀκολούθησε, ριχνοντάς μου ἓνα βλέμμα γεμάτο εὐγνωμοσύνη. Σὲ λιγάκι τοὺς ἐπλησίασα κ' ἐγονάτισα κ' ἐγὼ μπροστά στὸ λείψανο ποὺ ἐπλένανε τὰ ὀστέα του μὲ κρασί. Ἀσυναίσθητα ἐκλείσα τὰ μάτια. Καὶ τί νομίζετε πὼς εἶδα; Στὴ θέση τοῦ σκελετοῦ τῆς ἄγνωστης μου νεκρῆς, πὸν τὰ γυμνὰ ἀπὸ σάρκους σαγόνια τῆς μου φαινότανε λίγο πρὶν ὅτι μᾶς ἐσαρκάζανε ὄλους, καὶ πιότερο ἀκόμα ἀπὸ μᾶς τὴ ζωὴ, γιὰ τὴ μεγάλη ἐγκόσμια ματαιότητα, εἶδα τὸ νεκρὸ τῆς ἀγαπημένης μου, μὲ κερωμένο πρόσωπο, μάτια κλειστὰ καὶ βαθουλωμένα, χαμόγελο μυστηριώδικο καὶ χεῖλη βύσσηνιά. Ἐφοροῦσε τὸ χτεσινὸ βρόδονο φόρεμά της, πὸν ἄφινε τὶς ὄμορφιές της νὰ φανοῦνε γιὰ τελευταία φορά, προτοῦ τις σκεπάσει παντοτεινὰ ἡ γῆ καὶ τις τρυπήσει τὸ σκουλήκι της. Διάκρινα κάποιον κόκκινο λεκὲ κατ' ἀπ' τὸν ἀριστερὸ μαστό της. Τὴν πληγὴ ποὺ τῆς ἔκανα γώ, γιὰ νὰ τῆς στερήσω τὴ ζωὴ. Ἐσφιξα τὰ μάτια ἀπὸ ἓνα ἀόριστο φόβο. Κ' ἡ ὀπτασία μου ἐσβύστηκε γιὰ νὰ τὴ διαδεχθῆ μιὰ ἄλλη. Εἶδα, τὸ λείψανο τοῦ κορμιοῦ της πὸν δὲ χάριζε. Ἡ γῆ εἶχε λυώσει ὅτι δὲν ἐτρούπησε τὸ σκουλήκι της. Ἡ ματωμένη πληγὴ τοῦ στόματός της, τὰ πάντα ὑγρὰ μάτια της, μὲ τὶς ὑγρὲς βελουδένιες βλεφαρίδες τους, πὸν ἦ ἀνάμνηση τους μούχε διώξει τόσο συχνὰ τὸν ὕπνο τις ἀνοιξιὰτικες νύχτες, ὅλα ἀλλοιμονό, εἶχανε λυώσει. Ἐχάσκανε μονάχα οἱ δύο κόγχες τους σὰν ἀνατριχιαστικὰ αἰνίγματα. Τὰ ρουθούνια της πὸν παλλόντανε τόσο ἠδύπαθα σὰν ἐχορεύαμε βάλς μπιστόν, ἢ ἐβλέπαμε ἐρωτικὲς σκηνὲς στὸ θέατρο, εἶχανε θρέψει κ' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους, τὰ σκουλήκια, ἀφίνοντάς μας τὴ θέα τοῦ ἀποτροπαίου ὀστοῦ τῆς μύτης της.

Καὶ τὸ κορμὶ της; Τί εἶχε ἀπογίνει ἡ ζωντανὴ κείνη σάρκινη ἀνοιξὴ ποὺ κανένας δὲν ἐχάρηκε ἐξ αἰτίας δικῆς μου; Τὸ σκληρότατο στήθος, κ' ἡ καρδοῦλα ποὺ ἐπλήγωσα θανάσιμα, γιὰ τὴν δὲ θέλησε νὰ μ' ἀγαπήσει; Κ' ὄλες οἱ ἄλλες ἀνατριχιαστικὲς γυναικεῖες ὄμορφιές της, τί εἶχανε ἀπογίνει;

Δὲν ἐπρόφτασα καλά-καλὰ νὰ τὸ ἀναρωτηθῶ, καὶ συνέβηκε κάτι ποὺ δὲν τὸ ἐπερίμενα.

Ὁ κορμὸς τοῦ σκελετοῦ της ἐσηκώθηκε ἀπ' τὸ μνήμα. Ὑστερα, τὰ πελώρια σαγόνια της, μὲ τὰ μυτερά της δόντια, ἴδια κ' ἀπαράλλαχτα, ἐκουνήθηκαν. Κ' ἐμίλησε. Ἡ φωνὴ της, μεταλλικότητα.

— Ἀθλίε μαζί καὶ δυστυχισμένε, μοὺ εἶπε, τί ἔκανες; Μ' ἐσκότωσες! Ἄλλὰ μὲ ποιά τόλμη μοὺ ἐστέρησες τὰ δικαίωμάτα μου στὶς χαρὲς καὶ στὶς λύπες τῆς ζωῆς; Καὶ τί ἐκέρδισες τάχα; Τί ἄλλο ἀπ' τὴν μεγαλειότερη δυστυχία σου καὶ τὴν αἰώνια τύψη; Τί. . . .

Ἄνοιξα πάλι τὰ μάτια ἐνῶ ἓνα θανάσιμο ῥίγος διαπερνοῦσε ὀλόκληρο τὸ κορμὶ μου. Ἐνας κόμπος μουσφιγγε τὸ λαίμου. Ἐκόντευε νὰ μὲ πνίξει ἀπὸ ἀγωνία. Μὰ τὸ χαμόγελο τῆς φύσης κ' ἡ φωτεινὴ ἀνοιξιὰτικὴ ὄμορφιά της μὲ ἠμερέψανε, διώχνοντας ὄλη τὴ φρίκη τοῦ θανάτου ποὺ μ' εἶχε κυριέψει. Τριγύρω μου, δὲ βρισκότανε ψυχὴ. Μονάχα μπροστά μου, ἔχασκε ἀδειανὸς ὁ λάκκος ἀπ' τὸν ὁποῖο εἶχανε ξεθάψει τὸ λείψανο τῆς νεκρῆς ἀρραβωνιαστικίᾶς τοῦ χλωμοῦ παλληκαριοῦ ποῦχε φύγει, περιμένοντας ποιοὺς ξέροι ποιανοῦ, γνωστοῦ ἢ ἀγνωστοῦ ἀνθρώπου τὸ πτώμα.

— Τί κάνεις αὐτοῦ; μ' ἐρώτησε κάποιος παπᾶς ποὺ περνοῦσε τυχαία ἀπὸ κεῖ.

— Μακαρίζω τὴ νεκρὴ ποὺ μὲ γλύτωσε ἀπὸ κάποιον κοῖμα, τοῦ εἶπα. Τὴν ἄγνωστή μου νεκρὴ ποὺ μ' ἐμπόδιζε νὰ γίνω φωνιᾶς. . . .

Μεκύνταξε σὰν παλαβὸ πὸν δὲ ξέρει τί λέει, κ' ἐξακολούθησε τὸ δρόμο του, κουνώντας τὸ κεφάλι.

Ὑστερα ἀπὸ λίγο, ἀπομακρύνθηκα κ' ἐγὼ μ' ἀργὸ βῆμα. Εἶχα πια συνέλθει ὀλοτέλα καὶ κατετύνηθα ἡσυχος στὸ σπῆτι μου, γιὰ νὰ κοιμηθῶ.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Π. Ν. Καραβία: «Ἡ νύχτα μὲ πολὺχρωμα φῶτα». Ἐκδότης Α. Ι. Ράλλης. Ἀθήνα.

Εἶχε γράψει κάποτες ὁ κ. Π. Ν. Καραβίας κάτι ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ Παρίσι σὲ μιὰ καθημερινὴ ἐφημερίδα. Τώρα ὁ ἴδιος παρουσιάζεται μὲ τὴ σειρά αὐτὴ ἀπὸ 6 διηγήματα, Παριζιάνικα κ' αὐτά. Ἀμέσως-ἀμέσως ὁ κ. Καραβίας φαίνεται σύγχρονος διηγηματογράφος. Τῆς τελευταίας ὥρας. Μέσα στὸ γράφημά του χορεύει ὁ κοσμοπολιτισμὸς, τὸ Παρίσι καὶ τὸ Μιλάνο τὴ νύχτα μὲ τὰ πολὺχρωμα φῶτά τους, ὁ θρίαμβος τῆς μοντέρνας ζωῆς, οἱ ἐκφυλῆες κοκοίτες, τὰ κοκτέϊγ, τὰ χαρτοπαίγνια, ὁ ὑπερολιτισμὸς, ἡ ντεκαντὰν καὶ οἱ ξιγκολό, πρὸ πάντων οἱ ξιγκολό, ἄφθονοι καὶ πολύμορφοι. Φανταζόμεστε πὼς τὸ βιβλίο αὐτὸ θ' ἀρέσει ἐξαιρετικά καὶ θὰ ἐνθουσιάζει φανατικά ὄλη αὐτὴ τὴ φάρα ποὺ ζῆ ἀπὸ τὶς γυναικες. . . Ὅσο κ' ἂν τὰ διηγηματ' αὐτὰ ξαναφέρουν στὴ μνήμη συντριμματὰ

Σ' αὐτὸ τὸ σημείο, ὁ γλυκομίλητος γέρος μὲ τὸ χιονισμένο κεφάλι σταμάτησε, σκεπάζοντας τὸ μέτωπό του μὲ τὴ ρυτιδωμένη του παλάμη.

— Καλὰ, κ' ἐκείνη τί ἀπόγεινε; Ἡ ἀγαπημένη σας ποὺ δὲν ἐσκοτώσατε, τὸν ἐρώτησε ἡ Ἥβη, νικημένη ἀπὸ τὴν γυναικεῖα της περιέργεια, πὸν τὴν ἐμπόδιζε νὰ καταλάβη πὼς κάνει μιὰ ἀληθινὴ βεβήλωση μὲ τὴν ἄτοπη αὐτὴ ἐρώτησή της.

— Ἐκείνη; ῥώτησε ὁ γέρος μὲ θλιμμένη τραγουδιστὴ φωνή. Κάνετε ὑπομονή. Σὲ λίγο θὰ τὴν ἀκούσετε.

Πραγματικά, σὲ λίγο πὸν ἐβάλανε τὸ ραδιόφωνο, ἀκούστηκε ἓνα γυναικεῖο ἀηδόνι ἀπὸ τὴν πρώτη Μελοδραματικὴ Σκηνὴ τῆς Βιέννης, στὴν «Μαντὰμ Μπαττερφλάυ». Ὁ γέρος ξανάκλεισε τὰ μάτια, σὰ νᾶθελε πάλι νὰ λυρωθῆ ἀπ' τὴν ἀχαρη πραγματικότητα, δραστεύοντας πρὸς τὸ ὄνειρο. . .

— Πάρε τὸ πρόγραμμα τοῦ ραδιοφώνου, Ἡβη, τῆς εἶπε. Διάβασε ποιά τραγουδάει τώρα. Ἀλλὰ μὴ μοὺ ξαναμιλήσης ὥσπου νὰ πάψῃ. Νὰ ζήσης! . . .

ΙΡΙΣ ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΥ

ὕφους καὶ εἰκόνων μερικῶν συγχρόνων Γάλλων. ὣστόσο τὰ διηγήματα τοῦ κ. Π. Ν. Καραβία εἶνε κείνα πὸν πὸν ἀπὸ κάθε ἄλλη προσπάθεια στὴ γλῶσσα μας ἐπλησίασαν στὸ χρωμάτισμα τῆς μοντέρνας κοσμοπολιτικῆς ζωῆς. Τὰ κομμάτια αὐτὰ ἔχουν χρώμα, ἔχουν νεῦρο, ἔχουν τὸ πνεῦμα ἢ, καλλίτερα, τὴν ἐκφρασὴ τῆς ἐποχῆς μας. Σὲ πολλὰ σημεία ὑπάρχει ἀδυναμία στὴν ἐκφραση καὶ μιὰ καταφυγὴ στὴν καθαρεύουσα ἀστοχη καὶ ἄτονη, πὸν δείχνει πολλὴ προχειρότητα. Ἐπειτα συνθετικά καὶ σὲ συνέπεια τὰ κομμάτια αὐτὰ σὲ πολλὰ σημεία καθυστεροῦν. Ὅσο ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ συντριμμία τῆς νευρικῆς αὐτῆς κ' ἐκφυλισμένης ζωῆς ποὺ περιγράφουν, βγαίνουν πολὺχρωμες ζωοφρὲς εἰκόνες καὶ χαροχτηρὲς ζωντανοὶ καὶ γερά σκιταρισμένοι. Νὰ, ἄξαρνα, ὁ ἀπόστρατος τοῦ ναυτικοῦ μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια του, ἢ Σκανδιναυγὸν φοιτητριά καὶ ἄλλοι. . . Τὰ διηγηματ' αὐτὰ τοῦ νέου λογοτέχνη δὲν εἶναι ἄριτα, οὔτε ὄριμα. Ὅσο δὲν ἔχουν πὼς ὁ συγγραφέας τους μπῆκε στὸ πνεῦμα τῆς μοντέρνας ζωῆς καὶ μᾶς ἐπόρξε μτῶς στὰ μάτια τὴν πολυχρωμία της, ἐξαιρετικά ζωογραφομένη.

**

Γιάννη Μπεράτη: «Διασπορά». Βιβλιοπωλεῖο Ζηκάκη. Ἀθήνα 1930.

Εἶναι φανερὴ ἡ προσπάθεια νεωτερικοῦ καὶ παραδοξολογίας ποὺ ἐσπρωῖε τὸ συγγραφέα αὐτοῦ τοῦ βιβλίου στὸ νὰ τὸ γράψῃ. Ἡ «Διασπορά» εἶναι ἓνα ξεχογράφημα μὲ κομμάτια δεμένα ἢ καὶ ἀδετα μεταξὺ τους. Καὶ στὴν ἀρχή, στὸ τέλος καὶ στὴ μέση ὑπάρχουν τρία κατορημαμένα ποιήματα. Ἡ πρόζα εἶναι μιὰ παράξενη καὶ ἀσύνδετη φανταζί, πὸν θυμίζει ξένες χῶρες καὶ ξένους συγγραφεῖς: Λίγο «Σιμοῖν» τοῦ Λενορμάν, λίγα «Παραμύθια τοῦ Ὀφμαν» κ. λ. π. Ἄν καὶ γένηται προσπάθεια γιὰ ζωηρὸ ὕψος καὶ δημιουργία τρόμου, τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι ἀνάλογο. Οὔτε οἱ περιγραφεῖς πείθουν καὶ ὑποβάλλουν, οὔτε οἱ διάλογοι μὲ ἀπόπειρα φιλοσοφίας ἔχουν πραγματικὰ νέα οὐσία. Ὅσο, μερικὰ σημεία, ὅπου ὁ τρόπος γίνεται φουτουριστικός, μᾶς σταματᾶ μὲ ἐνδιαφέρον. Γενικά, τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μιὰ τολμηρὴ ἀπόπειρα, μὰ μὲ πολὺ ἀμφίβολα ἀποτελέσματα. Εἰδικότερα γιὰ τὴ γλῶσσα ἔχουμε νὰ ποῦμε πὼς δὲν ἔχει πολλὴ κυριολεξία καὶ ἀκριβεία. Παραδείγμα: «Ἐξῶ ἦταν ἓνα ἀνύπαρκτο χρώμα χυμένο παντοῦ. Ἡ σελήνη ποὺ θὰ ἐλαμπε πιὸ ἀπ' τὸ ἀπέραντο συνημένο κατὰ ἔδριε στὸν οὐρανὸ ἓνα σταχτόσπρο χρώμα. . . .» Ἐπειτα, ἔχει πολλὴ ἀνακατεμένη καθαρεύουσα. Π. χ. «ἐκτυφλωτικὴν λευ-

ΚΑΙΝΟΤΥΡΓΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἀναγγέλουμε ὅσα βιβλία καὶ περιοδικὰ λαβαίνομε. Κρίνομε ὅποια θέλομε.

—Βιβλία.

Γιάννη Μπεράτη: «Διασπορά» (πεζογράφημα). Βιβλιοπωλείον Μ Ζηκιάκη. 1930.

Μιχ. Γ. Πετρίδη: «Τραγούδια τῆς γυναίκας», (ποιήματα). Πειραιᾶς. 1930.

Γ. Σ. Δούρα: «Ὅχι τὸ τραγούδι στὸ Χριστὸ Βασιλέα», (ποιήματα). Ἀθήνα. 1930.

John Dewey: «Πῶς σκεπτόμεθα», Μετάφρασις Γ. Σ. Κατσαμᾶ. Ἀθήναι. 1930.

Κων. Παπαρηγοπούλου: «Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», (Τεύχος 3ο). Ἐκδοτικὸς οἶκος Α. Κασσιγόνη. (Περιοδικὸ «Ἐρευνα», Ἰούλιος—Αὐγούστος 1930). Ἀθήναι—Ἀλεξάνδρεια. Πωλεῖται στὰ βιβλιοπωλεῖα δρ. 20.

Γιώργη Ζάρκου: Τὸ σοβαρὸ (ῖ) περιοδικὸ τῆς μεγάλης ἑλν. ἐγκλισηπιδίας. Τί πράμα ἴτανε. Ἀθήνα. Ἀβγούστος 1930.,

Μαρίκας Καρκαίνου: «Πρὸς τὸ λυτρωμό», (Διήγημα). Ἐκδότης Γεωρ. Χ. Κορνάρου. Ἀθήναι.

Δ. Ν. Γαλάνη: «Ἀνθρώπινες ἱστορίες», (Ποιήματα). Ἐκδότης Ἀριστείδης Μανωλίδης. Ἀθήναι 1930.

**

—Περιοδικά.

«Μουσικὰ Χρονικά», Μηνιαία καλλιτεχνικὴ ἐπιθεώρησις. Διευθυντὴς Ἰωσήφ Παπαδόπουλος. Ἀθήναι. Ἔτος Β'. Τεύχος 5—6 (Ἰούνιος—Ἰούλιος 1930).

«Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις», Μηνιαῖον περιοδικόν. Διευθύντρια Εὐγενία Ζωγράφου. Ἐπὶ τῆς ὕλης Ἀπ. Ν. Μαγγανάκης. Ἀθήναι. Ἔτος ΚΓ' τεύχος 273—274 (Αὐγούστος—Σεπτέμβριος 1930).

«Ἐβδομάς», Ἐβδομαδιαία εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις. Ἀρχισυντάκτης Ντόλης Νίκβας. Ἀθήναι. Ἀρ. 151, 152, 153, 154, 155. (Σεπτέμβριος 1930).

«Διεθνὲς βιβλιογραφικὸ δελτίο (Bulletin international bibliographique)», Μηνιαία ἐκδοσις τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου «Διανόηση», Ἀθήναι. Ἀριθ. 1. (Αὐγούστος 1930).

«Ἰόνιος Ἀνθολογία», Μηνιαῖο ἱστορικο-φιλολογικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ περιοδικὸ. Διευθύντρια Μαριέττα Μινώτου. Ζάκυνθος. Ἔτος Δ'. ἀριθ. 39—40 (Αὐγούστος 1930).

«Αἱ Μούσαι», φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν περιοδικὸν δεκαπενθήμερον. Ἰδρυτῆς—Διευθυντῆς Α. Χ. Ζώης. Ζάκυνθος. Ἀρ. 860 (8 Σεπτεμβρίου).

«Κυκλάδες», Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ περιοδικὸ, ἐκδιδόμενον στὴ Σύρο. Διεύθυνσις: Ρίτα Ν. Μπούμη, Κατίνα Μπαῖλα, Βίκτωρ Παπαδάκης. Ἀρ. 4. (1 Σεπτεμβρίου 1930).

«Τὸ Φῶς τοῦ Ἀγρινίου», Ἰδιοκτητῆς—Διευ-

θυντῆς Μιλτ. Β. Τζανῆς. Ἀγρίνιον. Ἔτος 4ον. Ἀρ. 174 (14 Σεπτεμβρίου 1930).

Τὰ «Χρονικά», Μεγάλῃ ἐπιθεώρησις τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος. Ἐβδομαδιαία. Διευθυντῆς Γεωρ. Δ. Κασόλας. Μεσολόγγιον. Ἀριθ. 9—10 (17 Αὐγούστου 1930), 11 (24 Αὐγούστου 1930).

«Ἀλεξανδρινὴ Τέχνη», Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ περιοδικὸ. Διευθύνεται ἀπὸ τὴν Ρίκα Κα Σεγκόπουλου. Ἀλεξάνδρεια. Χρονιά Δ'. τεύχος 8 (Αὐγούστος 1930).

«Ἴσις», Ἐβδομαδιαῖον ὄργανον τῆς Ἑλληνοαγρυπτικῆς ζωῆς. Ἀλεξάνδρεια. Ἔτος 7. Ἀριθ. 13 (30 Αὐγούστου 1930).

«Libre», Directeur Louis Roussel. Montpellier (France). Nos 94—95 (Août-Septembre 1930).

«ΡΛΦ» (RLE-Front litteraire ouvrier). Sofia. (Βουλγαρίας). Ἀρ. 25 (28 Αὐγούστου 1930). Ἀρ. 26 (10 Σεπτέμβριος 1930).

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Τὸ ποίημα «Πρέβεζα» τοῦ κ. Γιοφύλλη, πού, ὅπως ἀνάγγειλε τὸ «Ἐλεύθερο Βῆμα», θὰ μπῆ στὴν «Πρωτοπορία», δὲν μπορέσαμε νὰ τὸ βάλουμε σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο. Θὰ μπῆ σ' ἐρχόμενο φυλλάδιό μας μαζί καὶ μὲ μερικά ἄλλα καινούργια ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ κ. Φ. Γιοφύλλη.

Πάνον Νάβις. Σᾶς φχαριστοῦμε γιὰ τὸ εὐγενικὸ σας γράμμα καὶ τὰ καλὰ σας λόγια. Τὸ ποίημά σας ὅμως δὲν εἶναι γιὰ τὴν «Πρωτοπορία», Συνηθισμένοι συλλογισμοὶ σὲ παλιὰ φόρμα.—Βιργίλιον. Τρίκκαλα. Ἡ ἠθογραφία σας δὲν ἔχει κάτι καινούργιο, οὔτε κἀν κάποια πλοκή. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ μπῆ. Γράφετε ὅμως ὠραία γλῶσσα καὶ: σιγά-σιγά θὰ μπορέσετε νὰ γράψετε καλὰ πράγματα.—Θωμ. Ἀθηνογ... Τὸ «Ἄλ-λου ἢ ἀλήθεια» θὰ μπῆ σ' ἐρχόμενο φυλλάδιο.—Κ. Π. Μαρ. Δειβαδιά. Τὸ διήγημά σας ἔχει κάτι ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο πόνο κ' ἀπὸ τὴν διαμαρτυρία γιὰ τὸν πόλεμο, δὲν εἶναι ὅμως ἀρκετὰ τεχνικὸ, σύμφωνα μὲ τῆς σημερινῆς λογοτεχνικῆς ἀπαιτήσεις. Γι' αὐτὸ δὲν θὰ δημοσιευτῆ.—Γιονέλλην. Ὁραία ἢ γλῶσσα καὶ πολὺ καλογραφεμένοι οἱ στίχοι σας. Μὰ δὲν βρισκομε καμμιὰ πρωτοτυπία στὴ σκέψη ἢ στὴ λυρική διάθεση.—Μ. Σαφαρίκων. Μόλις ἐλάβαμε καιρὸ νὰ διαβάσουμε τὰ χειρογράφα σας, παρατηρήσαμε πὼς τὰ ποιήματα δὲν εἶναι σπουδαῖα, οὔτε τέτοιοι τεσχολοβίκου ποιητῆς ὑπάρχει. Τί νὰ συμβαίνει; Νᾶναι κανένα λάθος ἢ σᾶς σκάρωσαν καμμιὰ φάρσα; Ἐπειδὴ λέτε πὼς ἔχετε τσέχικα, σᾶς παρακαλοῦμε νὰ περάσετε ἀπὸ τὸ γραφεῖο μας, γιατί ἔχομε σχετικὴ ἐργασία νὰ σᾶς ἀναθέσουμε.—Γ. Μπεν. Σάνθην. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ ἐκτεταμένα καὶ προσεκτικὰ ἄρθρα σας στὰ «Ἡμερησία Νέα», σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τοῦ Λατινοῦ Ἀλφάβητου. Δίνετε δύναμη καὶ διάδοσις στὸ δύσκολον ἀγῶνα μας. Τὸ δραματάκι θὰ μπῆ ἀργότερα.

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ
ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΤΗΣ “ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ,”
ΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗ:
ΤΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ
“ΤΟ ΣΤΕΦΑΝΙ
ΤΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ,”

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΙΑΣ ΑΓΑΠΗΣ

(Πεζὰ τραγούδια)

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΤΑ ΚΑΤΟΠΙ

ΦΥΛΛΑΔΙΑ ΤΗΣ “ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ,” ΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΟΥΝ:

ΜΕΛΕΤΕΣ: Μ. Φιλήντα, Γ. Σιδέρη, Α. Ι. Στ., Γ. Σ. Διξικιρίκη κ.λ.π.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Φώτου Γιοφύλλη, Αιμ. Ριάδη, Ἀριστου Νάση, Ν. Δαμμιανού, Στ. Σιδέρη κ. λ. π.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ: Γιάσου Ἀθανασιάδη, Γιώργου Βαλταδώρου, Ν. Σαράβα, Χ. Βαρλέντη κ. λ. π.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ἔργων τῶν Χ. Ρ. Χιμένεθ, Στ. Γιασένιν, Κλ. Φαρέρ, Δ. Στογιάνωφ κ. λ. π.

ΒΙΒΛΙΑ

ΠΟΥ ΠΟΥΛΙΩΝΤΑΙ ΣΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τὰ βιβλία αὐτὰ πωλιῶνται στὸ γραφεῖο τῆς «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ» (Στοὰ Φέξη, ἀρ. 59) καὶ στέλονται σ' ὅσους μᾶς ἐμβάσουν τὸ ἀντίτιμο. Τὰ ταχυδρομικὰ ἐξοδα τὰ πληρώνουμε ἐμεῖς.

Ψυχάρη. Κωστῆς Παλαμᾶς (Μελέτη)	15.—
Φώτου Γιούλλη. Ἐνησυχίαι (Ποιήματα)	15.—
» Τὸ τραγοῦδι τῆς κοντέσσας (Ποίημα)	10.—
» Μοντέρνες ἀγάπες (Ποιήματα)	10.—
» Τὸ ἄμοιρο τὸ Λολάκι (Μυθιστόρημα)	15.—
» Ἡ Φαρμακωμένη (Δράμα)	10.—
» Μαύρη κληρονομιά (Δράμα)	10.—
» Συνθέματα (Ποιήματα)	15.—
» Ἡ τελευταία ὥρα τοῦ σονέτου (Ποιήματα)	10.—
» Καινούργες τερσίνες (Ποιήματα)	15.—
» Διηγήματα	15.—
Γεράσ. Σπαταλά. Ὁ βίος μιᾶς ψυχῆς (Ποιήματα)	20.—
Ν. Ι. Σαράβα. Μία πληγὴ δίχως αἷμα (Μυθιστόρημα)	25.—
Ἀγγέλου Κασιόνη. Ἡ ἀπλῆ ζωὴ (Μελέτη)	10.—
» Ἡ εὐτυχία. (Μελέτη)	10.—
Β. Μεσολογγίτη. Ὁ Ἀκούμας (Διηγήματα)	15.—
» Σποραδικὰ (Ποιήματα)	10.—
Χρίστου Βαρλέντη. Θροῦλοι (Ποιήματα)	20.—
» Τὸ κρυφὸ στρατί. (Ποιήματα)	10.—
» Σκέρτσσο (Ποιήματα)	5.—
Ἀναστάσιου-Μιλάνου Στρατηγοπούλου. Τζελίκα (Ποίημα)	15.—
Γ. Σημηριώτη. Ἡ κόκκινη πρωτομαγιά (Δράμα)	15.—
» Στὴ φίλη μου. (Ποιήματα)	15.—
Ἀπ. Ν. Μαγγανάρη. Στὸν πρῶτο σταθμό. (Ποιήματα)	10.—
» Τὸ ταξίδι (Ποιήματα)	15.—
Ντίνου Α. Μαυρεπιῆ. Ὁδηγὸς ποιητικῆς (διὰ νὰ κάνη ὁ καθένας ποιήματα)	20.—
Ἀνθολογία τῶν νέων ποιητῶν μας (1900-1920)	20.—
« ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ » (Ἐγκυκλοπαιδικὸ καὶ οἰκογενειακὸ περιοδικὸ μὲ εἰκόνες). Τόμος 1ος. 1921-1922.	50.—
Ἀκατάλληλο ἡμερολόγιο.	10.—

★

Ὁ ΤΟΜΟΣ ΤΗΣ «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ» τοῦ 1929 χαρτὸδ. 60.—
Κάθε προηγούμενο φυλλάδιο τῆς «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ»... 5.—